

Örebro Universitet

Institutionen för hälsovetenskap och medicin

Idrott och hälsa Va, inriktning gymnasieskolan, avancerad

Självständigt arbete, 15 hp

HT 2015

En historisk tillbakablick på fenomenet fysisk beröring

Kvalitativa textanalyser på en idrottslärtidskrift

Erik Andersson

Sammanfattning

I dagens samhälle förekommer det en problematik kring synen på fysisk beröring mellan vuxna och barn. Problematiken grundar sig i en moralisk rädsla som existerar i samhället där den fysiska beröringen i undervisningskontext förknippas med risken för övergrepp av barn men också med risken av att bli felaktigt anklagad för sexuella trakasserier. Detta har medfört införandet av ett antal policys och riktlinjer som begränsar eller eliminerar förekommandet av fysisk beröring i undervisningskontexter för att motverka risken för barnövergrepp samt falska anklagelser. Den tidigare forskningen vittnar om hur en ”no-touch” kultur har trätt fram i vissa länder som i princip omöjliggör användandet av fysisk beröring för lärare och andra typer av ungdomsledare. Avvecklingen av fysisk beröring inom undervisningskontext kan få negativa konsekvenser hos barn och unga människors välmående samt utveckling. Det är därför viktigt att stor kunskap och förståelse bildas inom detta ämnesområde för att på så sätt kunna ta fruktbara beslut vid användandet av fysisk beröring.

Det övergripande syftet med studien är att undersöka den fysiska beröringen ur ett historiskt perspektiv genom analyserandet av en idrottslärtidskrift. Målet är att se hur talet om fysisk beröring och interaktion har sett ut i tidskriften men även att se hur och i vilka situationer som fysisk beröring och interaktion har tillämpats. Detta har genomförts med hjälp av en textanalytisk ansats i form av en innehållsanalys för att försöka skapa en helhet av materialet utifrån de tolkningar som har gjorts. I det framkomna resultatet går det att urskilja fem kategorier om fysisk beröring som påvisar dess breda användningsområde ur ett historiskt perspektiv. Som slutsats framgår det att själva begreppet fysisk beröring aldrig har problematiserats i tidskriften men att det ändå förs en diskussion som kan relateras till lärarens ansvar i undervisningssituationer. Vidare går det att finna stöd för fysisk beröring gällande dess användningsområde som främst grundas på att främja elevers välmående och utveckling.

Nyckelord: Lärares ansvar, idrott och hälsa, undervisning, moralisk rädsla.

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Syfte	5
2.1 Centrala begrepp.....	5
3. Tidigare forskning	6
3.1 Tidigare forskning.....	6
3.2 Allmän uppfattning kring fysisk beröring.....	7
3.3 Den fysiska beröringens betydelse för barn.....	8
3.4 Fysisk beröring i skolan.....	11
3.5 Fysisk beröring ur en historisk aspekt.....	13
3.6 Centrala teorier och angreppssätt i tidigare forskning.....	15
3.7 Sammanfattning av tidigare forskning.....	16
4. Metodologi	17
4.1 Textanalytisk metodansats.....	17
4.2 Teoretiska utgångspunkter.....	18
4.3 Metod.....	19
4.4 Material.....	21
4.5 Avgränsningar.....	21
4.6 Etiska överväganden.....	22
4.7 Källkritik.....	23
5. Resultat	24
5.1 Kategori 1: Fysisk beröring i syfte att behandla.....	24
5.2 Kategori 2: Fysisk beröring i syfte att skapa relationer.....	26
5.3 Kategori 3: Fysisk beröring i syfte att visa omsorg.....	28
5.4 Kategori 4: Fysisk beröring i samband med säkerhet.....	29
5.5 Kategori 5: Lärarens ansvar i relation till fysisk beröring.....	31
5.6 En övergripande bild av materialet ur en samhällskontext.....	33
6. Diskussion	35
6.1 Metoddiskussion.....	35
6.2 Resultatdiskussion.....	36
6.3 Studiens kunskapsbidrag.....	40
6.4 Slutsats.....	41

1. Inledning

Skolan är det samhällsbärande organ som ska lägga grunden för att barn och unga människor ska få möjlighet till ett livslångt lärande. Men hur går detta ihop med den senare tids debatt angående fysisk beröring mellan lärare och elever? Sveriges radio (SR) har publicerat en artikel där följande går att läsa: ”Flera uppmärksammade fall av sexuella övergrepp inom skolan och ungdomsidrotten har gjort att många idrottslärare numera undviker fysisk beröring med sina elever av rädsla för att bli anklagade för övergrepp.”¹ Denna text beskriver väl den problematik som förekommer i dagens samhälle gällande fysisk beröring i skolan mellan lärare och elever. Hur ska skolan kunna tillfredsställa ett livslångt lärande åt sina elever om lärare på grund av rädsla fräntas pedagogiska verktyg som möjliggör en främjande inläringsmiljö?

Marie Öhman skriver i sin artikel ”Rädsla för beröring” som är publicerad av ”Svensk idrottsforskning” att många idrottslärare i Sverige är rädda för att tillämpa fysisk beröring i deras undervisning då de fruktar att det kan leda till sexuella anklagelser vilket kan vara ödesstiget för ens fortsatta karriär som lärare.² I bland annat länder som USA, Storbritannien och Australien så går det att se en mycket striktare inställning mot fysisk beröring än i Sverige för tillfället. I dessa länder har det framkommit en ”no touch” kultur som motverkar användandet av fysisk beröring. Denna ”no touch” kultur gör det i princip omöjligt för lärare att tillämpa fysisk beröring i sin undervisning oavsett om det hade gynnat inläringen hos eleverna eller inte.³ För att Sverige inte ska gå samma väg till mötes vilket det mesta tyder på i dagens situation så krävs det större kunskap kring fenomenet fysisk beröring. Innan olika beslut tas som leder till minskad eller total frånvaro av fysisk beröring i lärandemiljöer så bör det problematiseras om detta verkligen är rätt väg att gå? Öhman påpekar behovet av att hitta en balans där det aktivt arbetas med mänskliga rättigheter där barn och ungdomar skyddas från övergrepp samtidigt som det tas hänsyn till elevernas bästa där trygghet och bra inläringsmiljöer får möjlighet att skapas med hjälp av fysisk beröring.⁴

Att beröringsdiskursen inom ämnet idrott och hälsa är extra intressant beror på ämnets unika karaktär med sin praktiska undervisning där läraren ibland måste tillämpa fysisk beröring på elever för att illustrera ett moment eller för att ”passa” och ta emot elever som utför svårare

¹ Björstadius, Urban ”Idrottslärare har blivit rädda för kroppskontakt med eleverna” *SR Sveriges radio*, 31.08 2015, Elektronisk källa: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=406&artikel=6243465>

² Öhman, Marie (2015) Rädsla för beröring, s. 29

³ Öhman (2015) s. 28

⁴ Öhman (2015) s. 31

övningar där det förekommer en ökad risk för allvarliga skador. Denna typ av fysisk beröring kan tyckas vara självklar och nödvändig för att garantera elevers lärande och säkerhet men det är långt ifrån alla som tycker så. Sett till ämnesplanen i Lgy 11 så går det att finna viktiga punkter som stödjer undervisningsmoment där fysisk beröring är en nödvändighet. Några exempel som går att återfinna i det centrala innehållet tar upp flera säkerhetsaspekter. Där står det bland annat att undervisningen inom idrottsämnet ska behandla ”Säkerhet i samband med fysiska aktiviteter och friluftsliv” samt även ”Åtgärder vid skador och nödsituationer, till exempel livräddande aktiviteter vid blödning och drunkningstillbud.”⁵ Hur ska en idrottslärare förhålla sig till detta innehåll om det förekommer en allmän rädsla för fysisk beröring? Denna problematik kring ämnet vars syfte har varit att värna om barns säkerhet riskerar att få motsatt effekt då lärarna blir passiva aktörer i situationer där fysisk beröring hade varit en självklarhet.

Sett till ett historiskt perspektiv om problematiken kring fysisk beröring i samband med idrottssammanhang så råder det fortfarande en relativt oklar bild kring dess uppkomst. Den aktuella debatten tycks ha sitt ursprung från flera uppmärksammade fall på senare år om sexuella övergrepp mot barn och unga människor i skolor och i idrottsföreningar. Men denna debatt medför dock inget historiskt perspektiv över hur synen och inställningen kring detta fenomen har sett ut tidigare i historien. Bara för att debatten har uppmärksammats i samhället nu på senare år så behöver det rimligtvis inte betyda att den inte har existerat tidigare i historien. Forskning som ämnar att undersöka fysisk beröring i idrottssammanhang ur ett historiskt perspektiv tycks vara ytterst begränsad. Därför ligger det i denna studies intresse att genomföra en kvalitativ undersökning som kommer att fokusera på den historiska aspekten med fysisk beröring mellan lärare och elever i idrottsundervisningskontext. Studien kommer grunda sig i att genomföra textanalyser på ett textmaterial i form av en idrottslärartidskrift. En ökad kunskap om det historiska perspektivet hade kunnat inbringa en större förståelse för dagens situation. Med en bättre förståelse kommer även bättre beslut kunna tas för att värna om barn och ungdomars bästa för att främja deras möjligheter till att utvecklas efter deras fulla potential.

⁵ Skolverket (2011), *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*

2. Syfte

Det övergripande syftet i denna studie är att undersöka den historiska aspekten av fenomenet fysisk beröring inom ämnet idrott och hälsa. Med hjälp av kvalitativa textanalyser av en idrottslärtidskrift som har utgetts från år 1874 som empiriskt material är avsikten att kunna ge svar på om denna problematik kring fysisk beröring inom ämnet idrott och hälsa har varit förekommande bland idrottslärare tidigare i historien. Studien syftar även till att undersöka på vilket sätt och i vilka situationer fysisk beröring och interaktion mellan lärare och elev har varit förekommande i tidskriften. Dagens problematik kan ha ett förflutet bakom sig. Bara för att det är på senare tid som detta fenomen har uppmärksamats i samhället så betyder det inte att det är först nu som detta har varit ett aktuellt problem. Utifrån detta syfte har jag valt att utgå från följande frågeställningar:

- Hur ser talet om fysisk beröring/interaktion ut i idrottslärtidskriften ”Tidskrift i gymnastik”?
- På vilket sätt och i vilka situationer är fysisk beröring/interaktion förekommande i idrottslärtidskriften ”Tidskrift i gymnastik”?

2.1 Centrala begrepp

Vid läsandet av detta arbete är det bra att veta definitioner av centrala begrepp som är återkommande genom hela arbetet. Majoriteten av den existerande forskningen inom området är skriven på engelska där de diskuterar och argumenterar problemområdet utifrån internationella begrepp såsom ”touch” och ”touching”. Problemet är dock att det inte finns någon bra beskrivande översättning av det engelska ordet ”touch”. Fysisk beröring, beröring, fysisk interaktion, fysisk kontakt är några alternativ som finns men som ändå inte ger exakt rätt beskrivning. De olika översättningarna kan få olika framtoningar vilket kan skapa en missvisande bild av fenomenet. Därför är det viktigt att klargöra min definition av begreppet ”touch” och ”touching”. I forskningen beskrivs ett exempel av ”touch” om att det ses som en interaktiv process mellan två parter, en process som alltid är kontextbunden. Därmed är det alltså den kontextbundna situationen som avgör om en typ av beröring är olämplig eller inte.⁶ Med inspiration från ovanstående definition av ”touch” så har jag valt att använda begreppet ”fysisk beröring” som översättning till denna studie då jag känner att detta begrepp ligger

⁶ Piper, Heather, Power, John & Smith, Hannah (2005) *Parents, Professionals and Paranoia*, s. 163

närmast ”touch” och ”touching”. Min definition av fysisk beröring är en situation där det förekommer en interaktion mellan två parter där det sker någon typ av fysisk beröring från en kropp till en annan, oavsett om det är en lämplig beröring eller inte. Att använda fysisk beröring istället för bara beröring är för att jag vill betona att det är en fysisk process som äger rum där beröringen speglar något som är fysiskt och inte psykiskt.

3. Tidigare forskning

I denna del kommer tidigare forskning om fysisk beröring att presenteras för ge en redogörande bild över dess innehåll samt resultat. Då den tidigare forskningen behandlar flera olika perspektiv om problematiken så har beslutets tagit att dela in forskningen i fyra olika teman för att förtydliga dess handling. Dessa är allmän uppfattning om fysisk beröring, den fysiska betydelsen för barn, fysiskberöring i skolan samt fysisk beröring ur en historisk aspekt.

Vid sökandet efter artiklar har specifika sökord såsom, ”physical education”, ”teaching”, ”coaching”, ”sport”, ”touch*”, ”safeguarding”, ”abuse” använts. Databaserna som jag har utgått från är ERIC (ebesco), Sportdiscus samt Summon. Fördelen med ERIC och Sportdiscus är att artiklarna får en större relevans då den är mer inriktad mot en viss typ av artiklar tillskillnad från Summon som tar med allt som finns.

Vidare fanns det en specialutgåva av tidskriften ”Sport, Education and Society” som behandlade just ämnet fysisk beröring inom idrottsvärlden och skolan vilket resulterade i ytterligare några fruktbara vetenskapliga artiklar. Till sist har jag även använt mig av ”snowballing” vilket innebär att jag har gått in i relevanta artiklar och granskat deras referenser för att finna relevant material. Urvalet av artiklar har främst baserats på forskning som behandlar fysisk beröring i samband med idrottssammanhang.

3.1 Tidigare forskning

Den tidigare forskning som existerar inom detta forskningsområde kan ses som relativt ny då majoriteten av artiklarna är publicerade från 2000-talet och framåt. Att det förekommer en begränsad mängd forskning innan 2000-talet stärker min bild av att detta fenomen inte har varit ett aktuellt forskningsområde sett till tidigare i historien. En stor del av den internationella forskningen som är förekommande gör ingen större distinktion gällande fysisk

beröring i idrottsföreningar och i skolämnet idrott och hälsa. Detta på grund av att det inte görs någon större skillnad på en tränare och en idrottslärare ur ett samhällsperspektiv då de har så mycket gemensamt. I Sverige är denna skillnad mer påtaglig där det inom dessa yrken råder skilda förutsättningar. Att blanda ihop lärare inom ämnet idrott och hälsa med idrottsledare och tränare av olika slag tror jag kan medföra en missvisande bild då det råder olika omständigheter som skiljer de båda professionerna åt. Då denna studie syftar till att undersöka hur situationen har sett ut bland idrottslärare ur ett historiskt perspektiv utifrån en idrottslärartidskrift så har jag valt att bortse från tidigare forskning som enbart fokuserar på fysisk beröring inom idrottsföreningar och istället fokusera främst på forskning som belyser frågan om fysisk beröring i skolkontext.

3.2 Allmän uppfattning kring fysisk beröring

Heather Piper och Hannah Smith har publicerat en vetenskaplig artikel gällande beröring eller snarare icke beröring av barn och unga människor i professionella miljöer. De har i sin forskning sammanställt diverse litteratur som behandlar mänsklig beröring ur flera aspekter för att visa på den komplexa situation som råder idag gällande fysisk beröring mellan vuxna och barn. Piper och Smith beskriver dagens rådande bild där flera skolor och andra barnrelaterade instanser har kommit att bli ”no-touch” miljöer som en följd av vuxnas rädsla av att bli anklagade då fysisk beröring med ett barn kan missförstås eller misstolkas av barnet själv eller av andra vuxna.⁷ En stor del av komplexiteten inom denna fråga handlar om att det inte finns något rätt eller ett felaktigt svar på frågan. Piper och Smith belyser att det existerar ingen sanning utan bara olika konstruktioner och representationer beroende på vem eller vilkas intressen som ligger till grund för den aktuella kontexten. Viss litteratur ser fysisk beröring som något bra för barn, medan andra ser det som något dåligt och farligt. Detta medför motsägelser inom ämnet och bidrar därmed till förvirring bland vuxna som jobbar med barn.⁸ En möjlig förklaring till denna situation i samhället är att se till Becks (1992) teori om ett risksamhälle. Han menar att samhället då bortser från det logiska som skapar välstånd och istället prioriterar hur risker kan undvikas och kontrolleras. Med en sådan kontroll så skapas en illusion av psykiskt välbefinnande då vi tror oss veta vad som försiggår vilket gör

⁷ Piper, Heather & Smith, Hannah (2003) *'Touch' in Educational and Child Care Setting: dilemmas and responses*, s. 880

⁸ Piper & Smith (2003) s. 880f

att vi kan gå vidare. Men att bedriva en sådan verksamhet menar Beck blir en motverkande kraft av det problem som man förväntar sig att lösa.⁹

Den fysiska beröringen av barn i professionella miljöer är inte längre något som sker avslappnat och spontant där barnens behov står i främsta fokus. Det har istället gått till att bli ett självmedvetet agerande av en negativ karaktär där det görs en distinktion av barnens existens i form av tanke och kropp där vuxna styrs mer av rädsla och avhållsamhet än av omtänksamhet mot barnen. Piper och Smith menar att en lösning på detta problem kräver andra typer av policys och riktlinjer som är mer flexibla och fokuserar främst på ett ökat välbefinnande snarare än preventiva och defensiva åtgärder. Det är genom fortsatt forskning kring detta komplexa fenomen som sådana policys och riktlinjer kan få möjlighet att utvecklas.¹⁰

3.3 Den fysiska beröringens betydelse för barn

En stor del av de policys och riktlinjer som har tagits fram är skapta för att de ska skydda barn och unga människor från att bli utsatta för övergrepp samt att vuxna inte ska behöva få falska anklagelser mot sig. Det har dock tillkommit forskning som numera ifrågasätter införandet av dessa policys och riktlinjer och menar på att detta har medfört att barnens behov har kommit i skymundan.¹¹ Då riktlinjer och policys skapas utifrån rädsla och försiktighet så hävdar Piper och Smith att man har misslyckats att bemöta den komplexa situationens problem då denna inställning leder till en utarmning av erfarenheter i den praktik som är förekommande hos barn och professionella. Barnens behov ignoreras samtidigt som vuxna tvingas känna skuld i flera situationer sett till deras relation till barnen. Att värna om ett barns fysiska behov blir istället något som är negativt laddat och som behöver kontrolleras. Detta får negativa konsekvenser både ur personliga men också ur professionella kontexter.¹²

Erica McWilliam och Alison Jones har i sin studie undersökt hur den senare tids moraliska rädsla i samhället har kommit att påverka lärares professionella agerande vid hanteringen av barn. Det visar sig att många lärare numera ser sig själva som riskobjekt för barnen och därmed väljer att ta avstånd. Läraren är ständigt alert om att minimera risktagandet i närheten av barn. Bara att ligga nära ett barn på en matta eller gå igenom en lekpark kan ses som

⁹ Piper & Smith (2003) s. 891

¹⁰ Piper & Smith (2003) s. 891

¹¹ Piper & Smith (2003) s. 890

¹² Piper & Smith (2003) s. 891

”farliga” situationer som kräver ett särskilt riskmedvetande för lärarna. Exempel från McWilliam och Jones resultat vittnar om hur lärare ber om att få sitt utrymme då ett barn kommer för nära. En annan lärare går efter regeln att aldrig hålla handen med ett barn vid lekplatser för att förtydliga sin roll som lärare och inte som förälder eller barnmamma.¹³ Dessa exempel styrker Piper och Smiths slutsats över hur samhällets moraliska panik för barnövergrepp har kommit att påverka lärarnas förhållningssätt och deras praktiska utförande vilket även påverkar barnen i den mening att det spontana utesluts vilket medför en ökad distans mellan lärare och elever.

Jacqueline Hansen har i sin vetenskapliga artikel presenterat det som hon hävdar är sanningen om lärande och fysisk beröring. Utifrån andra forskares texter menar hon att lärare kan använda fysisk beröring för att visa tillgivenhet för att på så sätt skapa en klassrumsmiljö som främjar inläringen hos eleverna. Hon menar att elevers självuppfattning speglas i hur de tror att andra människor bemöter dem. Med en lämplig fysisk beröring kan läraren visa att han eller hon bryr sig om elevens välbefinnande. Vidare menar Hansen att den fysiska beröringen hjälper barnen att utveckla sina emotionella, sociala, intellektuella samt fysiska förmågor. De emotionella fördelarna genom fysisk beröring syftar till att beröring kan framkalla positiva känslor som bidrar till att barnen mår bra och känner sig säkra. De sociala fördelarna handlar om att skapa och utveckla sociala relationer med andra människor. Detta hjälper barnens förmåga att kunna relatera till andra människor samt att kunna lita på och förstå deras behov. Sett till de intellektuella fördelarna menar Hansen att barn som inte får tillräckligt med fysisk beröring får svårare att kommunicera socialt, sexuellt samt icke verbalt med andra människor. Till de fysiska fördelarna så visar Hansens framförda forskning att barn som inte får tillräcklig fysisk beröring under sin uppväxt tenderar att få olika fysiska åkommor såsom astma och andra allergier, men även problem med tal och inläring.¹⁴ Hansen vetenskapliga artikel lyfter fram viktiga punkter att ha i åtanke sett till barns utveckling. Troligtvis är det många barn i samhället som har det besvärligt i sina hem och som inte får det stöd och den omtanke som de behöver, för dessa barn kan därför skolan komma att spela en extra viktig roll för att främja deras välmående.

Många av de policys och riktlinjer som värnar om en ”no-touch” praktik bland barn rättfärdigar sig själva ofta genom att hänvisa till barns rättighet till trygghet och säkerhet utifrån dokument om mänskliga rättigheter. Marie Öhman och Ann Quennerstedt har i sin

¹³ McWilliam, Erica, Jones, Alison (2005) *An unprotected species, On teachers as risky subject* s. 6f

¹⁴ Hansen, Jacqueline (2007) *The truth about teaching and touching* s. 159ff

studie försökt att ge en alternativ syn på sakfrågan om hur fysisk beröring kan stödjas i idrottsundervisningen. Detta görs först genom att skapa en alternativ tolkning av dokumenten som behandlar mänskliga rättigheter för att sedan ge mer praktiska exempel för främjandet av fysisk kontakt och beröring i idrottsämnet. Ur Förenta nationernas barnkommission så framgår det att barns utveckling spelar en viktig roll tillsammans med rätten att överleva. Öhman och Quennerstedts tolkningen av barnrättsperspektivet visar hur rätten till liv därmed utgör en del av rätten till utbildning där barn och unga människor ska få möjlighet att utvecklas till deras fulla potential. De betonar att barn i dagens samhälle bör ses som växande och utvecklande individer snarare än individer som är i behov av omhändertagande.¹⁵ Genom att intervjua 16 svenska idrottslärare om fysisk beröring så har Öhman och Quennerstedt fått fram tre kategorier som visar på behovet av fysisk beröring i idrottsundervisningen. Dessa tre kategorier är:

- Beröring som en förutsättning för specifika ämnesinnehåll i idrottsundervisningen.
- Beröring som ett sätt att möjliggöra en bra inlärningsmiljö i idrottsundervisningen.
- Beröring som en mänsklig nödvändighet och för att visa stöd och omtanke.¹⁶

Sett till den **första** kategorin där beröring ses som en förutsättning för ett visst ämnesinnehåll så menar lärarna att fysisk beröring i syfte att instruera och hjälpa är en nödvändighet för många elever vid inläringen av olika förmågor. Främst handlade det om situationer som kunde innehålla skaderisker då lärarna var med och passade eleverna men också situationer där icke-verbal kommunikation var att föredra för att korrigera kroppsörelser så att de blev gjorda på rätt sätt. Det kunde även handla om att vissa elever är mindre bra på att ta emot verbala instruktioner och därför var det bättre att ge fysiska instruktioner istället.¹⁷ Den **andra** kategorin som riktade sig till att möjliggöra en bra inlärningsmiljö så pratade flera lärare om värdet i att ha en bra och varm relation till eleverna för lärandets skull. Att kunna interagera med sina elever genom fysisk kontakt menade de bidrog till skapandet av en personlig relation där det uppstod en miljö av ökad respekt och tolerans mot varandra. Den fysiska beröringen sågs av flera lärare som en naturlig social interaktion samt ett naturligt sätt att kommunicera på.¹⁸ Sett till den **tredje** kategorin där beröring sågs som en mänsklig nödvändighet samt för att kunna visa stöd och omtanke så ansåg flera lärare att mänsklig

¹⁵ Öhman, Marie & Quennerstedt, Ann (2015) *Questioning the no-touch discourse in physical education from a children's rights perspective* s. 6

¹⁶ Öhman & Quennerstedt (2015) s. 7f

¹⁷ Öhman & Quennerstedt (2015) s. 8f

¹⁸ Öhman & Quennerstedt (2015) s. 10f

beröring är en viktig del av en människas liv. Då många elever inte är vana med fysisk kontakt och beröring så vill man kunna visa på de positiva och värmande aspekterna med fysisk beröring för sina elever. Vidare så relaterar lärarna fysisk beröring med att visa sympati och stöd. De ser detta som ett humant ansvar som ingår i en lärares arbetsuppgifter för att värna om elevers välmående. Det visar sig även att lärarna är medvetna om riskerna angående fysisk beröring men att de är mer oroliga med faran i att eleverna inte får någon typ av fysisk beröring i deras undervisning.¹⁹ Denna inställning till fysisk beröring som framgår här tycks vara sällsynt bland lärare från andra länder. Kanske är det på grund av att problematiken kring fysisk beröring mellan vuxna och barn är relativt ny i Sverige och därför inte fått lika stor inverkan här jämfört med andra länder där det råder en ”no-touch” kultur. Det som framgår i Öhmans och Quennerstedts studie är att fysisk beröring och interaktion är en viktig del av barnens lärande, utveckling samt för att kunna växa som individuella individer men också som medborgare i samhället. De menar att samhället måste vidga sin syn kring barnens rättigheter så att man inte enbart ser till de punkter där fysisk kontakt och beröring kan komma vara skadligt utan istället inse den fysiska beröringens positiva sidor och bidrag i undervisningen.²⁰

3.4 Fysisk beröring i skolan

Den senare tids samhällseliga rädsla och oro för barnövergrepp har lett till en förvirrad praktik där de få professionella riktlinjer som existerar handlar om att säkra och kontrollera.²¹ Införandet av dessa riktlinjer vars syfte ska skydda barn från övergrepp och vuxna från falska anklagelser har medfört att barnens behov har kommit i skymundan.²² Lärare blir utbildade i att använda beröring i sin undervisning samtidigt som de får lära sig att detta inte bör tillämpas för att på så sätt skydda sig själva från falska anklagelser. Det är denna typ av kontraproduktiva meningar vid hanteringen av barn som orsakar en osäkerhet mellan lärarnas sunda förnuft och expertis. När förnuftet sätts in i en kontext där det råder en känsla av moralisk panik och rädsla så skapas det en suddig bild av vad som är det rätta att göra i olika situationer. Detta har lett till att lärare och andra professionella som arbetar med barn har omedvetet försatt sig i en situation som ökar deras maktlöshet. Med de rådande policys och

¹⁹ Öhman & Quennerstedt (2015) s. 12f

²⁰ Öhman & Quennerstedt (2015) s. 13ff

²¹ Piper & Smith (2003) s. 881

²² Piper & Smith (2003) s. 891

riktlinjer så fråntas lärare och andra professionella möjligheten att göra svåra etiska överväganden vilket de bör klara av att göra utifrån sin kompetens. Överväganden som många gånger hade kunnat vara nödvändiga att värna om barnens bästa.²³

Beroende på vilket land som är i fokus så kan situationen i skolan se lite annorlunda ut jämfört med Sverige. Men sett till de länder som har drivit denna fråga till extremfall där det har uppstått en ”no-touch” kultur så problematiserar flera forskare skapandet av den ”säkra” läraren. Alison Jones har i sin vetenskapliga artikel studerat situationen kring fysisk beröring för grundskolelärare i Nya Zeeland. Som en följd av den samhällseliga oro med barnberöring så har lärarfacken där tagit fram riktlinjer om ”god praktik” som ska skydda lärarna från anklagelser om olämplig beröring i samband med deras undervisning. Dessa riktlinjer baseras främst på att lärarna själva ska övervaka sitt eget beteende så att de inte i ögonen på andra vuxna och barn verkar skyldiga till brott. Några av riktlinjerna handlar exempelvis om att läraren hela tiden ska undvika situationer där han eller hon är ensam med ett barn, försöka att ha andra vuxna närvarande samt att alltid vara synlig och att ha dörrarna öppna så att förbigående kan se vad som händer inne i klassrummet.²⁴ Det är utifrån riktlinjer likt dessa som den ”säkra” läraren konstrueras. Läraren förväntas här att förhålla sig till en god praktik som ska säkerställa såväl barnens men även lärarnas säkerhet. Det som Jones problematiserar är hur konstruktionen av den ”säkra” läraren samtidigt ger en bild av att alla lärare är ett potentiellt hot mot barn gällande olika former av övergrepp. Det som riktlinjerna säger är att en lärare som tillämpar en ”god praktik” är en lärare som alltid är observerbar av andra vuxna eller av en grupp elever. Medan att vara med barn i avskilda miljöer ses som en dålig praktik. Här är det alltså lärarens kropp i relation till andra som avgör vad som är en bra eller dålig, riskmedveten professionell praktik.²⁵ Utifrån sina fokusgruppsintervjuer med lärarna fann Jones att detta var en väl implicerad praktik som de hade accepterat efter samhällets rådande normer i syfte att inte bli anklagad för att sexuellt ofreda barn. Efterfrågan på en ständig övervakning menar Jones leder till att lärarna blir märkta som misstänkta sexuella brottslingar där lärarna själva har accepterat behovet av att bli sedda för att det KAN vara något olämpligt som händer.²⁶

Det förekommer även en liknande diskussion i Storbritannien men som fokuserar mer på tränare och idrottsledare. Forskarna George Taylor, Heather Piper och Dean Garrat har

²³ Piper, Power & Smith (2005) s. 162f

²⁴ Jones, Alison (2004) *Social Anxiety, Sex, Surveillance, and the 'Safe' Teacher*, s. 54f

²⁵ Jones (2004) s. 55

²⁶ Jones (2004) s. 58f

undersökt hur samtidens idrottsledare och tränare går att identifieras och definieras utifrån Foucaults teori om frammålningen av ”farliga individer”. En stor del av Foucaults teori ser till styrningen av ett samhälle och hur den har möjlighet till att påverka styrningen av mindre grupper och i detta fall idrottsledare. I denna studie har forskarna valt att tillämpa Foucaults teori utifrån gällande policy-dokument samt tidigare forskning som behandlar området. Resultatet visade på en ambition om att få en förbättrad profession genom skapandet av ”säkerhetsledare” (eller tränare). Detta har dock medfört en större osäkerhet och rädsla bland idrottsledarna. Det blir ett tvetydligt budskap då idrottsledarna måste förhålla sig till de policylagar som ska garantera barnens säkerhet ifrån idrottsledarna själva samtidigt som man förväntas vara en ”säkerhetsledare” åt barnen. Man ramar in idrottsledarna som en del av problemet samt en del av lösningen och att detta har kommit att påverka ledarnas roll i en negativ mening i det praktiska utövandet då de ständigt blir reglerade och kontrollerade genom styrning från beslutande organ.²⁷

3.5 Fysisk beröring ur en historisk aspekt

Av att döma utifrån den tidigare forskningen om fysisk beröring så är det svårt att uttala sig om hur det har sett ut ur en historisk aspekt. Detta tycks ännu vara ett ganska outforskat område som lämnar många frågor utan svar.

Celia H. Brackenridge har i sin bok ”Spoilsports” lyft fram en tidsskala som beskriver hur vetenskapen om barnmisshandel samt sexuellt utnyttjande av barn har utvecklats och nåtts av samhället respektive inom idrotten. Enligt Brackenridge var det först under 60- och 70-talet som samhället i Storbritannien fick vetenskap om problematiken då begrepp som ”battered baby” och ”battered wife” uppdagades. Vid denna tidpunkt fanns det ingen medvetenhet inom idrottsvärlden kring detta fenomen, det fanns inte heller några kända policys eller riktlinjer vars syfte var att motverka trakasserier eller utnyttjande. Vidare under 1980-talet ökade denna medvetenhet samt oro för sexuellt utnyttjande av barn vilket skapade en kultur av misstänksamhet mot professionsyrken där barn vistades. Det var även under denna tid som flera större skandaler inom barnomsorgen kom till kännedom i olika länder, vilket gjorde att problematiken uppmärksammades i flera länder runt om i världen. Det var först på mitten av 80-talet som den första vetenskapliga forskningen gjordes om trakasserier och utnyttjande av

²⁷ Taylor, George William, Piper, Heather & Garratt, Dean (2014) *Sports coaches as ‘dangerous individuals’ – practice as governmentality*, s. 1f, 8ff, 14f

yngre människor inom idrottsvärlden. Trenden fortsatte under 1990-talet där flera avslöjanden gjordes mot olika institutioner i samhället, bland annat inom kyrkan. Det var först nu som flera skandaler inom idrottsvärlden kom till kännedom vilket så småningom ledde till att utvecklandet av barnskyddande regleringar infördes. Forskningen under 90-talet kring detta problemområde bedrevs vidare i en liten skala. Trots den bristfälliga forskningen så gjordes det flera initiativ från olika organisationer för att få fram policys som skulle skydda barnen från övergrepp. Det som även framgår i Brackenridges tidskala men även av annan tidigare forskning är att media har spelat en stor roll i att ge kraft åt den moraliska paniken i samhället genom att belysa enskilda händelser som har fått stor uppmärksamhet.²⁸

Men för att kunna förstå en av anledningarna till varför dagens situation har uppstått i en skolkontext så finns det forskning som drar paralleller med hur det var förr i tiden. Mycket tycks handla om hur skolan och samhället har förändrats i stort. Hansen nämner i sin vetenskapliga artikel att på 1970-talet så fick lärare lära sig att ”lärande är ett sätt att beröra ett liv för evigt” men att lärare nu på grund av den rådande situationen i samhället rekommenderas att ”lära men inte beröra” i sin praktik.²⁹

Simon Fletcher belyser även han en förändring som har skett inom skolan mot hur det var förr. Han menar att det är framför allt den hierarkiska dynamiken som har förändrats. Skolan har gått från att representera en plats för stabilitet där tydliga roller var definierade till att nu vara en plats där risken för utsatthet är ständigt närvarande för såväl lärare som elever. Förr i tiden hade lärarna en större professionsfrihet att själva få bestämma hur och vad som var bäst för undervisningens skull till att nu subjektifieras då man ständigt pressas av regleringar där ”lämpligt” beteende förespråkas för att undvika problematiska situationer som kan uppstå med elever.³⁰

En intressant aspekt att ta hänsyn till är att det framförallt är männen som berörs av detta problemområde med fysisk beröring. Piper och Smith beskriver hur professionaliseringen av barnomsorgen samt att barn börjar i skolan i allt yngre åldrar har medfört en ökning av arbetskraften inom denna arbetssektor där främst fler män har fått jobb. Detta i relation till den ökade oron i samhället resulterade i ett ökat stöd för att vuxna inte skulle få tillämpa någon typ av fysisk beröring av barn.³¹ En misstänksamhet skapades därmed mot män som

²⁸ Brackenridge, Celia H. (2001) *Spoilsports – understanding and preventing sexual exploitation in sport*, s. 15ff

²⁹ Hansen (2007) s. 158

³⁰ Fletcher, Simon (2013) *Touching practice and physical education: deconstruction of a contemporary moral panic*, s. 694ff

³¹ Piper & Smith (2003) s. 880f

sökte sig till barn-relaterade miljöer. Då rädslan fanns att män som får jobb bland barn antas vara där för andra anledningar än att ta hand om barnens bästa. Detta sätt att tänka kan grundas en stor del på att det är främst kvinnor som har haft den omhändertagande rollen av barn historiskt sett.³²

3.6 Centrala teorier och angreppssätt i tidigare forskning

Sett till centrala teorier i tidigare forskning inom detta problemområde så är det framför allt Michael Foucaults sociala teorier som ligger till grund för flera av studierna. Foucaults teorier baseras främst på relationen mellan makt och kunskap och hur det kan komma att användas till att styra och kontrollera den sociala omgivningen genom institutioner. Ett exempel kan tas från Taylor, Piper och Garratts studie där de använder begreppet ”governmentality” vars teori kommer från Foucault. Begreppet används i studien för att problematisera fysisk beröring i samhället vid skapandet av farliga individer. Att införandet av riktlinjer, policys och andra styrande beslut har resulterat i en allmän misstänksamhet som bidrar till negativ syn på sociala relationer mellan vuxna och barn.³³ ”Panopticism” är ett annat teoretiskt begrepp som kommer från Foucault och som används av Fletcher i hans studie. Han tillsätter detta teoretiska ramverk till sina intervjuer med idrottslärarna för att kunna förstå hur lärarna förhåller sig till det faktum att deras praktiska arbete numera styrs av en oförutsägbar men ihållande granskning av deras uppförande.³⁴ Detta var två exempel från den tidigare forskningen som visar hur forskare inom området kan ta användning och jobba med olika centrala teorier som utgångspunkt för sina studier.

Sett till den tidigare forskningens angreppssätt samt val av metoder så förekommer flera olika sådana. Gemensamt är att det enbart tycks vara studier med kvalitativ inriktning som har genomförts. Det vanligaste tillvägagångssättet tycks vara intervjuer av olika slag med berörda parter. Men det förekommer även andra metoder så som litteraturöversikter, text- och diskursanalyser på olika sorters material.

³² Piper, Power & Smith (2005) s. 162f

³³ Taylor, Piper & Garratt (2014) s. 4ff

³⁴ Fletcher (2013) s. 694

3.7 Sammanfattning av tidigare forskning

Den tidigare forskningen ger en bild av en komplex problematik som råder i dagens samhälle gällande fysisk beröring mellan vuxna och barn. Den visar även på att detta är ett globalt förekommande problem där flera länder runt om i världen tagit ställning i frågan genom införandet av olika policys och riktlinjer som i många fall omöjliggör lärarens chans att bedriva en undervisning där fysisk beröring är förekommande mellan elev och lärare. En av anledningarna till att flera länder har kommit att agera genom restriktioner mot fysisk beröring är till en följd av den moraliska panik som uppstått i samhället. Med medias uppmärksammande fall av specifika barnövergrepp runt om i världen så har en rädsla och oro skapats bland människor. En anledning till att denna situation som har uppstått är så pass komplex som den är, beskrivs i forskningen med att det inte finns något rätt eller felaktigt svar på frågan. Det är utifrån den aktuella kontexten som ett tillfälligt svar kan ges som dock inte alltid speglar hela sanningen.

I de länder där det har uppstått en typ av ”no-touch” kultur så problematiserar forskningen skapandet av den ”säkra läraren”. Detta får negativa följder för såväl elever som lärare där den säkra läraren även blir den som framhålls som potentiellt farlig. Att tillföra policys och riktlinjer som förbjuder fysisk beröring behöver nödvändigtvis inte betyda ett minskande av barnövergrepp. Däremot kommer det att betyda att lärarna går miste om ett viktigt medel att använda sig av i sin undervisning vilket även kommer få negativ följd på elevernas välmående och utveckling. Det finns flera forskningsbidrag som belyser värdet och behovet av fysisk beröring mellan vuxna och barn. Exempelvis kan fysisk beröring spela en allmän roll i främjandet av elevernas emotionella, intellektuella, sociala och fysiska utveckling. Den utgör även ett viktigt inslag i skolans undervisningskontext som ett medel för ökad förståelse samt skapandet av en bra inlärningsmiljö.

Ur ett historiskt perspektiv är den befintliga forskningen ytterst begränsad. Det som tas upp i forskningen belyser hur samhällets rådande normer blir styrande över skolans praktik. Skapas det exempelvis en moralisk panik i samhället så kommer detta få påverkan i skolan. Denna problematik kring fysisk beröring är fortfarande relativt ny i samhället än så länge. Därför efterlyses det av den tidigare forskningen att det fortsätts med vidare forskning inom området som ska ge en ökad kunskap och förståelse om situationen för att kunna bemöta den komplexitet som existerar på bästa sätt.

4. Metodologi

I denna del kommer studiens metodologiska process att presenteras där jag går igenom val av metodansats, teoretiska utgångspunkter, analysmetod med mera för att sedan presentera studiens mer praktiska delar där val av material, hänsyn till etiska aspekter, avgränsningar samt källkritik tas upp. Att redovisa en studies tillvägagångssätt utgör en viktig del för att andra ska kunna ta del och förstå studiens innehåll och utformning.

4.1 Textanalytisk metodansats

När det kommer till val av metodansats till min studie så finner jag en textanalytisk ansats relevant att använda sig av. Inom det textanalytiska fältet så finns det flera inriktningar att tillämpa vid genomförandet av sin analys beroende på vad man vill få ut av sitt material. För att gå in på några av dessa inriktningar för att belysa de skillnader som blir vid analysen av sitt textmaterial så är argumentationsanalys, idé- och ideologianalys och diskursanalys några exempel som är värda att lyfta fram. Det empiriska textmaterialet kommer alltid bestå av dess tryckta innehåll och kommer därmed aldrig att förändras. Däremot så går det att tolka och förstå materialets innehåll på olika sätt beroende på vad som är syftet med analysen. Vid en argumentationsanalys är syftet att se uppbyggnaden av argumentationers struktur i texten. Samt att undersöka hur aktörer argumenterar fram olika saker och se vilka skäl som lyfts fram av aktören.³⁵ Här hamnar alltså fokus på hur olika subjekt och objekt framhålls genom en viss ståndpunkt av innehållet i texten. Gällande idé- och ideologianalys så kan det förekomma olika problemformuleringar. Här är syftet ofta att se närmare på idéer och olika ideologier som finns i samhället genom att ta del av olika typer av textdokument. Ofta vill man undersöka ideologiska förändringar, exempelvis inom ett parti för att se hur dessa har utvecklats. Med denna typ av analys så är det själva innebördsaspekten av texten som står i fokus.³⁶ Diskursanalysen har ett väldigt brett användningsområde och dess utformning kan variera kraftigt. Men det som står i fokus är alltid diskursernas existens. Även denna typ av analys ser mer till innebördsaspekten av textmaterialet för att exempelvis få fram hur olika diskurser i samhället ger upphov till hur olika föreställningar yttrar sig.³⁷

³⁵ Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2014) *Textens Mening och Makt*, s. 24

³⁶ Bergström & Boréus (2014) s. 24f

³⁷ Bergström & Boréus (2014) s. 26

Denna studie har utgått från en kvalitativ innehållsanalys för att studera det empiriska materialet. Innehållsanalysen kan användas både till kvantitativa och kvalitativa studier. Det görs dock ingen större distinktion mellan de två olika inriktningarna då de båda utgår från liknande koncept gällande system och kodning. För kvantitativa studier så görs det ofta kvantifierande jämförelser av olika aspekter i texten, exempelvis hur ofta ett visst begrepp är förekommande. I en kvalitativ innehållsanalys är det istället tolkningen av materialet som är det centrala. Här sätts ett större värde i den subjektiva förståelsen av den berörda texten för att se till dess delar, helhet samt kontext.³⁸ Vid tillämpandet av kvalitativ textanalys i form av en innehållsanalys så lyfter Hsiu-Fang Hsieh och Sarah E. Shannon fram tre förhållningssätt till sin empiri. Dessa tre är, konventionell, styrd och summerande ansats varav den konventionella (induktiva) ansatsen är av intresse för denna studie. Med det konventionella förhållningssättet får textmaterialets innehåll mer utrymme att tala fritt för sig själv. Vidare är det genom teman och kategorier som innehållet i textmaterialet beskrivs.³⁹

4.2 Teoretiska utgångspunkter

Med kvalitativa textanalyser som en övergripande metodansats så kommer ytterligare teoretiska utgångspunkter att användas vid genomförandet av denna studie. Med inspiration från tidigare forskning så har även jag valt att använda mig av Foucaults sociala teorier om mänskliga relationer, diskurser och normer i samhället. Fördelen med Foucaults teorier är att de är tillämpningsbara i flera sammanhang och i olika kontexter. Foucault som är en filosof i grunden myntade följande citat:

I would like my books to be a kind of tool-box which others can rummage through to find a tool which they can use however they wish in their own area...⁴⁰

Detta citat beskriver Foucaults syn på sina egna teorier om hur han vill att dessa ska fungera som en typ av verktygslåda för andra människor som vill ta del och utforska den sociala världen på ett djupare plan. Med Foucaults redskap i form av teorier och ramverk har forskare möjlighet att hitta ett lämpligt perspektiv att använda sig av i sin studie. Som nämndes tidigare så kommer denna studie utgå från Foucault teorier om mänskliga relationer, diskurser och normer. Detta grundas i hans sätt att problematisera hur man finner lösningar på problem

³⁸ Krippendorff, Klaus (2013) *Content Analysis*, s. 87ff

³⁹ Hsieh, Hsiu-Fang, Shannon E. Sarah (2005) *Three Approaches to Qualitative Content Analysis*, s. 1279ff

⁴⁰ Foucault, Michael (1994) *Prisons et asiles dans le mécanisme du pouvoir*, s. 523

som är skapta av andra människor ur en annan tid. Jag finner följande ord från Foucault passande, sett till mitt problemområde.

I am not looking for an alternative, you can't find the solution of a problem in the solution of another problem raised at another moment by other people [...] My point is not that everything is bad, but everything is dangerous, which is not exactly the same as bad. If everything is dangerous, then we always have something to do.⁴¹

Foucaults ord ger här ett exempel på hur det går att reflektera kring risker och problem. Han ger antydning på att inget behöver vara antingen svart eller vitt. Det förekommer alltid en viss risk i olika saker men att riskerna i sig inte nödvändigtvis behöver betyda att det är något som är dåligt. I detta sammanhang kring fysisk beröring i samhället måste man alltid se till konsekvenserna av dominerande diskurser i samhället för att förstå hur dessa påverkar exempelvis situationen i skolan. Alan Bryman tar upp och beskriver hur Foucault förhåller sig till diskursbegreppet.

För honom var diskurs ett uttryck som betecknade hur en viss uppsättning språkliga kategorier förhåller sig till ett objekt och hur vårt sätt att beskriva detta objekt påverkar hur vi förstår eller uppfattar det. Diskursen skapar en version av objektet och dessutom kommer versionen av ett objekt att konstituera det... På detta sätt är en diskurs mycket mer än enbart språket som sådant. Den är konstitutiv för den sociala verkligheten som man intresserar sig för.⁴²

Med Foucaults tankar och reflektioner som grund samt med kvalitativa textanalyser som övergripande metodansats tillåts jag som forskare att skapa en djupare förståelse av det empiriska materialet vilket kan underlätta tolkningsprocessen av det datamaterial som framkommer.

4.3 Metod

Som analysmetod till denna studie så har en kvalitativ innehållsanalys använts för att studera mitt fenomen om fysisk beröring ur ett historiskt perspektiv. Denna analysmetod lämpar sig väl vid analyserandet av olika textdokument vilket mitt empiriska material består utav. Användandet av denna metod var att föredra då jag som forskare får möjlighet att studera mitt material med större öppenhet där jag med hjälp av innehållsanalysen kan se till materialet i

⁴¹ Foucault, Michael (1983) *Michael Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, s. 231

⁴² Bryman, Alan (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 474

dess helhet samtidigt som jag använder mig av ett väl avgränsat undersökningsproblem. Inom samhälls- och humanvetenskapliga textanalyser är det vanligt att studera övergripande strukturer och frågor i samhället vilket är aktuellt för denna studie. Det är alltså med hjälp av kunskap om texternas innebörd som förståelse skapas för hur olika samhällsfenomen och frågor framställs.⁴³ Vid genomförandet av en kvalitativ innehållsanalys är det bra att ha klart för sig vad man vill få ut av texten. Per Widén tar upp och nämner tre olika dimensioner (första, andra, tredje) som forskaren bör reflektera över innan analysen genomförs som sedan utgör en förgrund till analysen. Kort sammanfattat så handlar den första dimensionen om att analysera texterna utifrån författaren eller redaktörens perspektiv om olika innebörder av texten som har producerats. Den andra dimensionen lägger fokus på textens form och innehåll då man ser till språkliga, litterära och innehållsmässiga innebörder i texten. Den tredje och sista dimensionen handlar om att sätta texten i relation till ett sammanhang för att kunna tolka vilka innebörder som framträds för att skapa förståelse av det omgivande samhället och dess kulturer.⁴⁴ Till denna studie är det den tredje dimensionen som främst kommer vara i fokus som handlar om vad texterna har att säga om det omgivande samhället och om dess kultur som texten har producerats i. Analysens syfte blir då till att skapa förståelse om delar av det omgivande samhället och om dess värderingar och normer.⁴⁵ Tillsammans med Foucaults perspektiv så kommer de kvalitativa textanalyserna fungera som en fruktbar metod för att få fram essensen i mitt empiriska material samt för att möjliggöra nyanserade tolkningar av texternas innehåll.

Vid analysprocessen och kodandet av datamaterialet så har jag tagit utgångspunkt i Widéns fyra analytiska steg i samband med textanalyser. Steg ett och två handlar om att finna ett lämpligt undersökningsproblem samt material att studera vilket redan är avklarat. Vidare i steg tre beskriver han hur man kan arbeta för att skapa analytiska teman. Widén menar att en genombläddring av sitt material bör göras för att hitta artiklar och rubriker som verkar intressanta för analysen. Beroende på den mängd data som kommer fram så kan det komma bli aktuellt att utöka eller minska sitt sökområde. Det sista steget handlar om att göra en detaljerad analys av sitt material. Det är först nu då det önskade urvalet har tagits fram som det görs en djupare inläsning av materialet. Widén menar vidare att beroende på vad som efterfrågas utifrån sin forskningsfråga så skapas en grovkategorisering för att fånga viktiga

⁴³ Widén, Per (2015) "Kvalitativa textanalyser" s. 176ff

⁴⁴ Widén (2015) s. 178f

⁴⁵ Widén (2015) s. 179f

essenser i sitt material. Med dessa grovkategoriseringar går det sedan att gå djupare in i för att skapa ytterligare kategorier.⁴⁶

4.4 Material

Som empiriskt material till min studie så har jag valt att använda mig av idrottslärtidskriften ”Tidskrift i gymnastik” som senare byter namn till ”Tidskrift i gymnastik och idrott”.

Tidskriften hade sin första utgåva år 1874 och har sedan dess publicerat ett antal häften årligen. Med denna tidskrift får jag som forskare en unik chans att komma nära idrottslärares praktiska vardag ur ett historiskt perspektiv där jag kan ta del av dåtidens tankar, åsikter och funderingar. Det är genom detta material som jag ges möjligheten med en kvalitativ innehållsanalys att skapa en helhetsbild utifrån mindre fragment av materialet. Jag tror det är ganska svårt att förstå egentligen hur unikt detta material är i sin form. Antagligen är det inte många andra forskare i världen som kan säga att de har ett liknande historiskt material som berör idrottslärares praktik och som har publicerats kontinuerligt sedan år 1874. Urvalet av tidskrifter föll sig därför ganska enkelt då denna tidskrift valdes ut. Dels så finns det historiska perspektivet tillgängligt vilket är en väsentlig del av min studie men jag såg även till fördelen av att göra min analys på en och samma tidskrift istället för flera olika som kanske hade haft olika inriktningar och värderingar. På detta sätt kan jag stärka min validitet i studien genom att inte sprida ut min analys på olika typer av tidskrifter.

Det empiriska materialet har varit tillgängligt genom magasinbeställningar från Örebro universitetsbibliotek där hela tidskriftssamlingen finns bevarad i deras källarmagasin. Då materialet inte är tillgängligt för hemlån så har jag fått spendera mycket tid i bibliotekets lokaler för att genomföra textanalyserna. För att få en bild av materialets omfång så går det att säga att varje årgång av tidskriften består av ca 300-400 sidor. Totalt sett rör det sig om flera tusen sidor vilket har medfört att en del avgränsningar har behövts göra för att möjliggöra min analys på ett genomförbart sätt.

4.5 Avgränsningar

Att kunna göra väl avvägda avgränsningar är en viktig aspekt att ta hänsyn till för att göra en studie likt denna hanterbar. Detta menar Per Widén är extra viktigt vid analyserandet av texter

⁴⁶ Widén (2015) s. 185ff

då det ofta kan förekomma en stor mängd data att bearbeta. Därför är ett väl avgränsat undersökningsproblem att föredra för att underlätta analysarbetet.⁴⁷ I denna studie har det gjorts avgränsningar gällande urval, tidsomfång, ämnesområde samt material mängd. Sett till avgränsningen gällande tidsomfånget så har jag valt att starta min undersökning av tidskriften från år 1900 och därefter görs nedslag vart tionde år, det vill säga år 1900, 1910, 1920 osv. fram till år 2000. Att studera varje decennieskifte under 1900-talet trots att tidskriften sträcker sig ända bak till år 1874 är för att 100 år (från 1900-2000) känns som en rimlig tidsperiod att studera det föreligger ingen direkt baktanke med dessa årtal. Detta görs i syfte för att få ner mängden material att analysera samt för att göra projektet genomförbart inom ramen för tio veckor. På detta sätt anser jag mig även få möjlighet att följa utvecklingen av tidskriften för att se hur idrottslärares åsikter, tankar och funderingar eventuellt har förändrats över tid. Gällande urvalet så hade det möjligtvis gått att använda sig av en eller flera andra tidskrifter men då "Tidskrift i gymnastik" ger en heltäckande bild från år 1874 gjordes avgränsningen med att endast använda denna tidskrift till min undersökning. Det är bra att ha klart för sig att en stor del av innehållet i tidskriften är irrelevant för studiens syfte. Då jag ämnar i denna studie att undersöka om och i så fall hur idrottslärare har behandlat frågan kring fysisk beröring ur ett historiskt perspektiv, samt undersöka i vilka sammanhang detta kommer på tal så är det endast en mindre del av materialet som kommer vara till hjälp. Därför har jag valt att utgå från innehållsförteckningarna i tidskriften för att hitta och välja ut de artiklar som jag tror kan innehålla relevant material angående fysisk beröring för att analysera dessa mer noggrant.

4.6 Etiska överväganden

Vid skrivandet av ett arbete så är det alltid viktigt att reflektera över vilka etiska principer som det måste tas hänsyn till. Bryman lyfter fram fyra etiska principer som är extra viktiga i kvalitativ forskning, dessa behandlar: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet.⁴⁸ Syftet med att ta hänsyn till de etiska principerna inom forskningen är att inga människor ska komma till skada fysiskt eller psykiskt.⁴⁹ Fördelen när det kommer till denna studie är att det inte behövs ta någon större hänsyn till någon av dessa principer då det empiriska material består av tryckta tidskrifter som är offentliga som alla kan ta del av. Hade studien däremot baserats på personintervjuer så

⁴⁷ Widén (2015) s. 176ff

⁴⁸ Bryman (2008) s. 131f

⁴⁹ Vetenskapsrådet (2003) *Forskningsetiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, s. 5ff

hade situationen varit en helt annan då hänsyn gällande informering om studiens syfte, deltagarnas skyddande av identitet samt samtycke för att delta är några aspekter av dessa etiska principer. Vidare hade det krävts en extra noggrannhet sett till dessa principer när studien behandlar ett etiskt känsligt ämne vilket fysisk beröring mellan vuxna och barn kan ses som. Till denna studie är det eventuellt endast konfidentialitetskravet som kan vara bra att ta hänsyn till vid presentationen av ett visst resultat om detta skulle vara av etiskt känslig karaktär då den berörda personen eller dess efterlevande riskerar att uppfatta resultatet som obehagligt eller kränkande.⁵⁰ I övrigt utgör analyserandet av textdokument en klar fördel då det sällan krävs någon större hänsyn till de etiska principerna vilket underlättar för mig i min roll som forskare.

4.7 Källkritik

Eftersom förekommandet av de etiska principerna är relativt litet så kan det vara av större vikt att ta hänsyn kring det källkritiska perspektivet vid en studie likt denna då det är historiska texter som utgör studiens källmaterial. Att som forskare kunna ställa sig kritisk mot sitt material är en förutsättning för att bedöma materialets kvalitet. Man bör även reflektera över hur materialets bakgrund kan komma att påverka innehållet. Om texten exempelvis är tryckt utifrån ett specifikt syfte eller har specifika ideologiska värderingar till grund. Till denna studie där tidskriften ”tidskrift i gymnastik” används som material så kan det vara till fördel att göra en del avvägningar för att bedöma dess källkritiska värde. Dels kan det vara bra att sätta sig in i dåtidens samhälle hur det eventuellt kan påverka innehållet. Då Tidskrift i gymnastik sträcker sig så långt bak i tiden som 1874 så går det att uppmärksamma att i de första utgåvorna från 1900-talet så inriktar de sig mer mot gymnastik och gymnaster i allmän betydelse i samhället snarare än i skolkontext. Visserligen tror jag detta grundar sig i att gymnastik var det ämne som i skolidrotten var vanligast förekommande. Det är först ett par årtionde in på 1900-talet som gymnastikdirektör och senare gymnastiklärare blir aktuella begrepp att använda sig av. Men eftersom det är ”Svenska gymnastiklärarsällskapet” som är ansvarig utgivare så finner jag innehållet i dessa tidskrifter högst relevant till denna studie. Innehållet i tidskrifterna finns där för en anledning då de vill föra fram olika ämnen som är aktuella för gymnastiklärare i den tidens samhälle.

⁵⁰ Vetenskapsrådet (2003)

5. Resultat

I denna del kommer studiens resultat att presenteras. Detta görs genom fem egenskapade kategoriseringar där jag med hjälp av citat från tidskriften tolkar och presenterar det resultat som har framkommit. Avslutningsvis kommer en övergripande bild av materialet att ges ur en samhällskontext där jag reflekterar över det presenterade resultatet samt försöker relatera detta till de ställda forskningsfrågorna för att försöka besvara dessa på ett tydligt sätt.

Materialets omfång är som sagt ganska gediget vilket har medfört en utmaning vid själva analysprocessen. För att beskriva själva processen mer konkret så har materialet kodats och analyserats i kronologisk ordning där först en översiktlig genomläsning av materialet har ägt rum för att sedan gå djupare in i vissa artiklar för att se till dess innehåll i relation till forskningsfrågorna. Då det har framkommit intressanta aspekter i materialet så har jag valt att citera texten samt skriva egna tolkningsreflektioner till den berörda texten. Vidare har allmänna reflektioner angetts efter varje årgång som summerar innehållet i tidskriften från det året. Här har utgångspunkten varit att hellre ta med för mycket material som sedan går att koda ytterligare en gång för att få till ett bättre och tydligare resultat.

Genomförandet av denna analysprocess resulterade i fem kategorier som är representativa för hur talet om fysisk beröring samt i vilka situationer det är förekommande i tidskriften. De fem kategorierna är:

- Fysisk beröring i syfte att behandla
- Fysisk beröring i syfte att skapa relationer
- Fysisk beröring i syfte att visa omsorg
- Fysisk beröring i samband med säkerhet
- Lärarens ansvar i relation till fysisk beröring

5.1 Kategori 1: Fysisk beröring i syfte att behandla

Att använda fysisk beröring i syfte att behandla är ett återkommande fenomen i flera av artiklarna i tidskriften. Av det som framgår i texterna så används den fysiska beröringen som en behandlingsmetod för såväl fysiska som psykiska åkommor. Massagen tycks under 1900-talets första hälft vara ett uppskattat verktyg för att behandla både fysiska och psykiska besvär. K. Taskinen beskriver i sin artikel hur magbesvär kan behandlas med olika massagemetoder. Taskinen förklarar magmassagens syfte med följande ord: ”Magmassagen

afser att såväl påverka magsäcken som tarmen, hvarvid främst retbarheten ökas och muskulaturen stärkes.”⁵¹ Massagen syftar alltså här till att skapa en reaktion i kroppens muskulatur för att stärka denna. Ytterligare ett exempel där massagen används som en typ av behandling är med ett barn med funktionsnedsättning som visade en stor motvilja av den först påtänkta behandlingen. C. Brandt som har behandlat denna patient skriver att: ”Till all lycka hade patienten ingen avoghet mot massage, ett medel som därför så mycket intensivare utnyttjades.”⁵² Här uttrycker Brant sin användning av massagen. I detta fall utgör den som ett medel för att kunna bemöta sin patients psykiska spärrar genom fysisk beröring. Av de två ovanstående exempel så avser här fysisk beröring i form av massage en typ av behandling för olika besvär och åkommor. Den syftar alltså här till att fungera som ett medel för en idrottslärare att hjälpa och se efter sina elevers hälsa. Vidare finns det artiklar som benämner hur fysisk beröring kan användas som en behandling för människor som är rädda att röra på sig.

Efter åtskilligt parlamentering samt till slut maktspråk fick jag honom på rygg, hvarefter jag vidtog en serie försök med benrullning, knädelning och slutning, benupplyftningar, vändningar i sängen samt till slut palpation af såväl höfter som rygg.⁵³

Gymnastikdirektören Ernst Jacobsson som har beskrivit sin behandling av denna patient med rörelsefobi använder alltså här fysisk beröring som ett medel för att långsamt bygga upp en tillit till sin patient genom att hjälpa hen att utföra lättare gymnastiska övningar för att skapa en progression därifrån. Här lyfts även palpation fram som ett begrepp vilket också är en typ av fysisk beröring. Palpationen tycks också vara likt massagen, ett vanligt behandlingsverktyg för att lokalisera fysiska besvär. En artikelförfattare beskriver utförandet av palpation vid undersökningen av ben- och led besvär som följande:

Denna undersökning förekommer oftast vid knäledsåkommor och tillgår så, att topparna av den ena handens fingrar helt lätt omfattar en del av leden under det den andra handens fingrar omväxlande klämma ihop och släppa av trycket på en annan del av leden.⁵⁴

Instruktiva texter likt den ovan om palpation är vanligt förekommande inslag i tidskriften. Möjligen utgör dessa artiklar från 1900-talets första hälft viktiga inslag för andra idrottslärare

⁵¹ Taskinen, K. (1910) ”Antoni i digestionsapparaten, dess orsaker, symtom och behandling” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 13

⁵² Brandt, C. (1930) ”Ett fall av fysisk och mental efterblivenhet behandlad med gymnastik” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 186

⁵³ Jacobsson, Ernst (1910) ”Fall af psykisk depression behandlat med gymnastik” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 108

⁵⁴ Arvedson, J. (1921) ”Några riktlinjer för gymnastens undersökning av patienten särskilt vid ben- och led-åkommor” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 115f

med att få ta del av detaljerade instruktioner för att kunna tillämpa dessa i sitt praktiska utförande.

Sett till denna kategori där fysisk beröring tillämpas i syfte att behandla så går det att se att den fysiska beröringen fyller ett flertal viktiga funktioner på olika sätt. Dels används den som ett komplement där andra typer av behandling är svåra att tillämpa. Den fysiska beröringen får därmed en funktion som främjar en progression av behandlingen som skapar positiva känslor. Vidare fyller den fysiska beröringen en funktion ur ett anatomiskt perspektiv med att lokalisera och lindra besvär men också att bygga upp och stärka muskulaturen. Vidare är det intressant att reflektera varför det främst är under första halvan av 1900-talet som denna kategori har sitt fäste. Detta kan möjligtvis återkopplas till Foucaults tankar med att detta var en rådande norm av gymnastiklärarens roll. Här går det att se hur gymnastikläraren fyller en funktion likt en sjukgymnast för att erhålla möjligheten att behandla sina elevers åkommor med fysisk beröring.

5.2 Kategori 2: Fysisk beröring i syfte att skapa relationer

En annan aspekt som har framträtt i tidskriften är hur fysisk beröring används i syfte att skapa någon typ av relation till sina elever. Ur denna aspekt så ligger det inte störst fokus på att främja elevers fysiska aktivitet utan det tycks mer handla om att skapa en lättisam inläringsmiljö för att på så sätt fånga elevers intresse. Detta är en återkommande synpunkt genom hela undersökningen av tidskriften. Gymnastikdirektören Sven Montan beskriver hur han menar att man som ledare och lärare bör vara mot sina psykiskt sjuka elever.

Ledaren skall vidare söka att göra sig till vän med sina >>gymnaster>> och söka taga dem från den skämtsamma sidan. Tag dem gärna i hand och prata litet om gården därhemma (om man känner till trakt och personalia) eller om yrket, eller tag en pris om någon bjuder o. s. v.⁵⁵

Här betonar Montan fördelen med att som ledare och lärare engagera sig genom att visa ett intresse mot sina elever. Han beskriver vidare hur en ledare, gärna med hjälp av fysisk beröring ska förstärka denna känsla av visat intresse för att på så sätt skapa en vänskaplig relation till eleverna. Montans artikel från år 1930 är den första av de analyserade artiklarna som uppmuntrar ledare och lärare att bemöta eleverna på ett personligt plan för att komma

⁵⁵ Montan, Sven (1930) "Försök med gymnastik för psykisk sjuka" *Tidskrift i Gymnastik*, s. 27

dem nära. Möjligtvis utmanas här lärarens auktoritära diskurs i skolan där ett varmare bemötande förespråkas. Detta ämne uppmärksammas sedan på 1950-talet i samband med debatten om att agan borde tas bort som ett disciplinärt verktyg för lärarna.

Aga må utdelas endast i sådana fall, då rättelse icke kunnat vinnas genom andra åtgärder, eller vid förseelse av svår beskaffenhet. Under inga omständigheter får aga tillgripas i anledning av fel, som måste anses bero på bristande fattningsgåva eller kroppslig svaghet hos barnet, eller utdelas så, att skada vållas barnet.⁵⁶

Detta är ett utdrag från disciplinutredningens resumé från år 1950 i frågan om agans existens. Här framgår det hur lärarna endast får bruka sin auktoritära ställning med hjälp av aga då det inte finns något annat alternativ. Agan har länge varit ett medel för lärare att ta användning av vid disciplinära problem. Vid denna process av fysisk beröring så skapas en viss relation mellan elever och lärare men som dock grundar sig i negativa värden såsom exempelvis rädsla och makt. Det tycks vara vid denna tidpunkt då skolan och samhället i stort har börjat inse agans negativa konsekvenser på elev/lärorelationen. Detta framgår lite senare i resumén då lärare istället uppmuntras att: ”sträva efter att uppnå ett på kamratskap och förtroende grundat förhållande till sina lärjungar samt på allt sätt främja uppkomsten av trivsel och arbetsglädje i skolan”⁵⁷. Denna uppmuntran går att relatera till Montans artikel med hur lärare bör sträva efter att skapa en relation med sina elever, en relation som bygger på vänskap och glädje snarare än rädsla och makt.

I denna kategori så går det att se hur innehållet i artiklarna vill att lärarna ska lätta på sin auktoritära ställning över eleverna. Detta kan tolkas i enighet med Foucaults tankar som att samhällets diskursiva inställning till skolan förändras då det går att urskilja en förändring i materialet mot mitten av 1900-talet som förespråkar en mer human inställning mot eleverna. Genom att eftersträva en god och kamratlig relation med sina elever med hjälp av bland annat fysisk beröring, lättsamhet och humor så är förhoppningen kunna skapa ett bättre inlärningsklimat som ska uppmuntra eleverna till lärande. Här går det även att se spår av den fysiska beröringens negativa användning i form av agan då den har representerat ett medel som demonstrerar lärarens makt över sina elever för att skapa ordning.

⁵⁶ Ljungvaldh, Karin (1950) ”Resumé av Disciplinutredningens betänkande” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 44

⁵⁷ Ljungvaldh (1950) s. 45

5.3 Kategori 3: Fysisk beröring i syfte att visa omsorg

Det är främst under senare delen av 1900-talet som artiklarna inom denna kategori framkommer. Det som är utmärkande här är hur lärarens roll tycks förändras då de uppmuntras till ett mer omsorgsfullt bemötande av sina elever. Dorrit Stenberg beskriver i sin artikel hur hon menar att läraren ska kunna agera på ett flexibelt och omsorgsfullt sätt:

Ledaren måste ständigt vara beredd att anpassa lektionen efter varje barns aktuella sinnesstämning och aktivitetslust. Initiativ och aktivitet skall utgå från barnet, medan ledarens uppgift är att stödja, stimulera, kanske också hjälpa till att reda ut svårigheter. Ett sådant förhållningssätt innebär, att ledaren har en viktig funktion som terapeut.⁵⁸

Lärarens behov av att kunna anpassa lektioner är i sig inget nytt i detta sammanhang men vad som däremot är nytt är det omsorgsfulla perspektivet då lärare uppmuntras till att stödja, stimulera och reda ut svårigheter likt en terapeut. Att kunna agera likt en terapeut verkar vara en nödvändig egenskap för att hantera barn som har det svårare i skolan. Stenberg skriver vidare i sin artikel att: ”För ett hämmat och ängsligt barn skall våga vara med i lekar och spel kan det vara nödvändigt, att man som ledare är med och leker på barnets nivå, ju mer spontant och ohämmat desto bättre.”⁵⁹ Att idrottsläraren vågar vara tillsammans med barnen och delta i de olika lekarna så att de själva ska få mod till att delta belyses här av Stenberg. Att som vuxen kunna integrera med barn i deras lekar innefattar för mig att inslag av fysisk beröring uppmuntras då flera barnlekar går ut på att kunna känna och ta på varandra. En annan intressant aspekt i Stenbergs skrivelse är att spontaniteten hos läraren belyses som en värdefull egenskap för att skapa ett bra inlärningsklimat vilket kan vara en intressant aspekt att reflektera över gällande dagens problematik med fysisk beröring.

Claes Annerstedt har skrivit en artikel som går att relatera till lärarens skiftande roll inom skolan. I artikeln har en idrottslärare i årskurs åtta fått svara på frågan hur hans syn på skolan och dess undervisning har förändrats från det att han började. Idrottsläraren svarade på följande vis.

Nu en ”bredare lärarroll” karaktäriserad av att mer tid och kraft ägnas åt ”socialt” betonad verksamhet, fostrande och omhändertagande, vara ”någon att vända sig till”, vara ”mamma och kurator” mindre av ”instruktörsroll” än tidigare.⁶⁰

⁵⁸Stenberg, Dorrit (1980) ”Mototerapi i teori och praktik” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 201

⁵⁹ Stenberg (1980) s. 202

⁶⁰ Annerstedt, Claes (1990) ”Ämnet idrott i åk 8 undersökt” *Tidskrift i Gymnastik och Idrott*, s. 42

Återigen dyker ordet ”kurator” upp i detta sammanhang. Idrottslärares svar bekräftar till en viss del lärarnas skiftande roll som de tycks ha fått inom skolan. Huruvida detta är en följd av ett medvetet val eller en fråga om samhällsnormerande riktlinjer är svårt att uttala sig om. Men vad som framgår och bekräftas i idrottslärares svar är att själva ”instruktörsrollen” har fått ett mindre fokus medan den omhändertagande aspekten har fått större utrymme i lärarnas praktik på 90-talet.

Fysisk beröring i syfte att visa omsorg är en kategori som påminner en stor del om den förra kategorin där syftet var att skapa relationer. Även om de är lika varandra i sin utformning då de båda fokuserar på lärarens sätt att vara mot sina elever ur ett relationsperspektiv så valde jag här att göra två separata kategorier. Detta är främst på grund av att det har tillkommit en skiftande karaktär gällande lärarens yrkespraktiska roll mot slutet av 1900-talet. I denna kategori går det att se hur behovet av lärarens relation med eleverna förändras då den över tid går mot ett mer omhändertagande syfte. Innehållet värnar fortfarande om en god elev-lärarrelation men nu på ett mer omsorgsfullt sätt än tidigare då en relation som byggde på kamratskap eftersträvades.

5.4 Kategori 4: Fysisk beröring i samband med säkerhet

I denna kategori behandlas artiklar som på något sätt lyfter fram situationer där fysisk beröring är förekommande ur en säkerhetsdiskurs. Inom denna kategori går det att finna två subkategorier som behandlar säkerhet ur två olika perspektiv. En om allmänt säkerhetskunnande grundat på nödsituationer som kan uppstå. Den andra behandlar säkerhet i samband med att lära ut och bana in rörelser på ett mindre riskfyllt sätt.

Hantering av nödsituationer

Vid undervisningssituationer gällande säkerhet så utgör den fysiska beröringen en viktig faktor för att kunna lära ut och öva på varandra. I tidskriften framgår detta extra tydligt i samband med utlärandet av första hjälpen där eleverna ska kunna hantera ett flertal nödsituationer.

Vid undervisningen i *första hjälpen vid olycksfall* genomgås dels teoretiskt dels praktiskt: övningar i anläggandet av enkla sårförband, hämmande av blödningar, anläggande av

stödförband vid benbrott och vrickningar, släckning av eld i kläderna, behandling av köldskador, sanslöshet, förgiftning, praktiska övningar i konstgjord andning.⁶¹

Denna typ av fysisk beröring kan relateras till den tidigare kategorin som syftade till att behandla. Dock så handlar detta mer om själva undervisningssituationen som syftar till att eleverna ska kunna lära sig på ett säkert sätt att hantera olyckor. Vidare i en annan artikel lyfter man fram ett alternativt sätt att utföra konstgjord andning på för att reducera smittorisken samt för att minska andelen luft som når magsäcken.

Den förolyckade placeras såsom tidigare på rygg med huvudet starkt tillbakaböjt. Hjälparen sluter den förolyckades mun med sin ena hand och pressar in luften genom den förolyckades näsa.⁶²

Dessa två exempel belyser hur fysisk beröring kommer till användning i samband med säkerhetssituationer. En större säkerhet i samband med nödsituationer syftar både till att hjälpa den utsatta personen men också på personen som försöker hjälpa till så att hen inte kommer till skada.

Motverka skador

Den andra subkategorin gällande fysisk beröring i samband med säkerhet handlar om att motverka situationer där skador kan uppstå. Här fyller läraren en funktion genom att vara där med eleven i själva situationen. Ett exempel som framkommer i tidskriften är i samband med simning. ”I en bassäng, där kanske djupet vållar besvär för nybörjaren, kan det vara lämpligt att han med stöd av trappsteg eller ledstång söker nå botten. Läraren eller någon av kamraterna kan ävenledes ge honom handstöd.”⁶³ Denna typ av säkerhet syftar mer till säkerställa elevernas trygghet där läraren kan med hjälp av fysisk beröring ska kunna finnas där för eleverna. Med en ökad trygghet genom tillit till sin lärare så kommer elever att våga prova på saker utanför deras trygghetszon vilket gynnar deras utveckling. Att bedriva en undervisning som i grunden inte medför några risker för eleverna kan ha en hämmande effekt på den potentiella inlärningen jämfört med moment där en viss grad av risk är förekommande. Det är dock lärarens ansvar att ta hänsyn till riskerna i dessa moment exempelvis genom användningen av fysisk beröring för att säkra upp situationen så att det inte händer något. Ett annat säkerhetsexempel som är förekommande i tidskriften var beskrivningen av momentet

⁶¹ Malmgren, Gösta (1920) ”Lek och idrott i kommunala mellanskolor” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 341

⁶² Okänd (1960) ”Utkik på tidskriftfronten” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 126

⁶³ Uhlin, M. (1940) ”Simning och simutbildning” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 135

trampolin med dess olika hopp av varierande svårighetsgrader. Mottagarens agerande mot gymnasten kunde exempelvis beskrivas på följande sätt vid utförandet av en huvudvolt.

Mottagaren i gångstående står så nära gymnasten med sitt främre ben att underbenet stöder mot gymnastens rygg. Dennes ben tas emot på diagonala axeln. Fattning om höftpartiet. Gymnasten får göra långsam bensänkning med raka ben samtidigt som mottagaren drar höftpartiet till sig.⁶⁴

Här går det återigen att se en tydlig funktion där mottagare (i de flesta fall idrottsläraren) ska fungera som en trygghet för eleverna genom att finnas där som beredskap för att inte riskera att elever skadar sig vid utförandet av de olika hoppen. Vidare fanns det fler meningar som beskrev mottagarens roll ytterligare. Exempelvis betydelsen av att följa med gymnasten mjukt i rörelsen samt att vara i ständig beredskap av att kunna agera vid behov.⁶⁵ I undervisningssituationer där elever utför olika riskmoment så ställs det höga krav på att läraren är observant för att säkerställa elevernas säkerhet. Här utgör den fysiska beröringen ett viktigt verktyg för läraren i syfte att motverka skador.

Fysisk beröring i samband med säkerhet kan alltså sammanfattas utifrån dessa två subkategorier som behandlar säkerhet utifrån två olika perspektiv. En vars fokus sätts i en mer allmän lärandekontext och en vars fokus ligger på att reducera riskerna med skador i undervisningen. Vad de båda har gemensamt är de instruktiva inslagen då de i detalj beskriver processen av själva utförandet. Den fysiska beröringen tillämpas här för att kunna hantera förekommande risker i olika situationer.

5.5 Kategori 5: Lärarens ansvar i relation till fysisk beröring

En återkommande aspekt som går att relatera till problematiken kring fysisk beröring handlar om lärarens ansvar över sitt eget agerande i en lärandekontext. I flera av artiklarna så uppmanas lärare att vara medvetna över sitt agerande och reflektera över dess konsekvenser för barn och andra vuxna. Ett exempel är Hans Karlssons artikel där han tar upp och diskuterar psykologiska synpunkter på gymnastiken. Först betonar Karlsson lekens betydelse för att erhålla avspänning och lugn. Vidare skriver han att ”Genom framförallt kampbetonade lekar och spel kunna vi få tillfälle att leva ut dessa aggressioner på ett för omgivningen

⁶⁴ Kristiansson, Bo (1960) ”Metodik i mattövningar” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 182

⁶⁵ Kristiansson (1960) ”Metodik i mattövningar” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 179ff

godtagbart sätt”.⁶⁶ Det som fångar mitt intresse med detta uttalande är hans åtanke med att bedriva sin praktiska undervisning så att den i ”omgivningens” ögon uppfattas på ett godtagbart sätt. Här går det att se hur läraren förväntas att uppträda på ett specifikt sätt så att det ser bra ut inför andra människor. I samma artikel lyfter Karlsson fram följande:

”Sambandet mellan ångesttillstånd och överspända muskler måste för gymnastikläraren vara en uppmaning att ge akt på sig själv, så att han inte genom sitt uppträdande ogynnsamt påverkar eleverna psykiskt.”⁶⁷

Här framgår det hur lärarna alltså ska ”ge akt” på sig själva vilket kan tolkas som en uppmaning till ett ökat självmedvetenhet i sitt praktiska utförande samt uppträdande. Med detta betonas alltså betydelsen av lärarnas självmedvetenhet över deras agerande i samband med att värna om elevers välmående. Med detta uppmärksammas risken av att elever kommer till skada utifrån lärarens agerande.

Sett till undervisningskontext så betonas lärarens ansvar i flera sammanhang som går att relatera till den fysiska beröringens betydelse. En aspekt är när det kommer till att anpassa undervisningen är att läraren ska förmå att skapa undervisningssituationer som påverkar eleverna i deras sociala utveckling.⁶⁸ Här sätts elevernas sociala utveckling i fokus, dock ges det inga konkreta exempel på undervisningssituationer som främjar denna utveckling. En potentiell innebörd av social utveckling i undervisningssituationer kan handla om att elever och lärare kan integrera med varandra genom exempelvis nyttjande av samarbetsövningar som kräver fysisk beröring olika slag. Utifrån detta så går det att relatera till vikten av att läraren ska kunna vara flexibel i sitt tänkande för att ge förutsättningar att utveckla elevers sociala utveckling.

Ibland förekommer det utländska bidrag till tidskriften där utländska forskare och lärare får skriva om saker inom skolan. Ett exempel är Jürgen Funke som är professor inom idrottspedagogik. Hans artikel som behandlar frågan om det är lämpligt att elever ser sin idrottslärare som en förebild. Detta är också en problematik som existerar i lärarnas vardag sett till hur deras egna förhållningssätt jämför sina elever bör se ut. Funke skriver följande om lärarens situation då det kan uppstå en problematik med vad som anses rätt i förhållande till de rekommendationer och regler som existerar.

⁶⁶ Karlsson, Hans (1950) ”Några psykologiska synpunkter på gymnastiken” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 13

⁶⁷ Karlsson (1950) s, 14

⁶⁸ Nordlund, Anders (1970) ”Lekens berättigande” *Tidskrift i Gymnastik*, s. 334

Om man å ena sidan erkänner att det oundvikligt att den egna personen uppfattas som modell eller förebild och å andra sidan förkastar normerande förhållningsregler, då måste det enligt min mening handla om lärarens självreflexion och självbestämmande. Det handlar om frågan: ”Hur vill jag vara så att jag kan fullfölja mina uppgifter och inte få något dåligt samvete när någon av mina elever väljer att ha mig som förebild.”⁶⁹

Normerande förhållningsregler, självreflektion och självbestämmanden är begrepp som alla präglar en lärares profession. Kanske är det så som Funke resonerar kring att lärandet inte enbart bör utgå från förhållningsregler som existerar i skolan utan att det istället borde handla om lärarens förmåga att reflektera och ta egna beslut som ska vara till grund för vad som anses vara bäst för eleverna. Risken ligger i ifall någon av dessa aspekter blir alltför dominerande så att de andra därmed kommer i skymundan. Att eftersträva en balans mellan dessa begrepp är troligtvis det som skapar bäst förutsättningar för elevernas lärande.

Av vad som framkommer i denna kategori så går det att reflektera över hur artiklarna i tidskriften tar upp och framhäver olika aspekter av lärarnas ansvar i framförallt undervisningskontext. Även om inte innehållet i texterna besvarar hur lärarna ska förhålla sig mot sina elever gällande fysisk beröring så går det dock att konstatera att de har haft med sig en viss åtanke om ett självövervakningstänk för att legitimera sin praktiska undervisning med barnen inför sin omgivning. Här belyses vad som tycks vara starka normerande traditioner än idag med att lärarna är starkt bundna till det omgivande samhället. Samtidigt går det att finna artiklar i tidskriften som problematiserar upprätthållandet av den ”goda” fasaden som är framtagna av normerande krafter i samhället. I dessa artiklar framhålls talet om en mer frityglad lärare som genom sin expertis bör kunna reflektera och ta egna beslut som främjar elevernas inläring på bästa sätt.

5.6 En övergripande bild av materialet ur en samhällskontext

Efter att ha analyserat tidskriften ”Tidskrift i gymnastik” i sin helhet från 1900-talets början fram till år 2000 så är det intressant att se hur innehållet i materialet speglar av sig efter sin tids samhälle. Ett tydligt exempel av denna avspeglning är hur första och andra världskriget har påverkat innehållet i tidskriften då ett stort fokus läggs på frågor om införandet av militärovingar i skolan, värnplikt och beredskap. Andra exempel som har varit talande för sin tids debatt är bland annat införandet av olika skolreformer samt läroplaner som har

⁶⁹ Funke, Jürgen (1990) ”Idrottsläraren som förebild” *Tidskrift i Gymnastik och Idrott*, s. 44

kommit att påverka lärarnas situation i skolan gällande tjänstgöring samt lön. Detta är saker som alla har kommit att påverka den allmänna situationen i skolan på olika sätt. Sambandet tycks vara att då det existerar samhällsliga orosmoment så avspeglas detta till viss mån i tidskrifternas innehåll. Det är delvis utifrån denna slutsats som det går att finna stöd med påståendet att dagens problematik kring fysisk beröring mellan lärare och elev inte har uppmärksammats i någon större grad ur ett historiskt perspektiv. Detta då jag inte har lyckats finna någon konkret diskussion från artiklarna i tidskriften som tar upp och syftar till detta ämne. Däremot finns det artiklar i tidskriften som behandlar lärarens ansvar i en undervisningskontext där det är möjligt att relatera till dagens problematik vilket är något som jag anser är värt att diskutera vidare på i den kommande diskussionsdelen.

För att besvara frågan, på vilket sätt och i vilka situationer fysisk beröring/interaktion är förekommande i tidskriften så går det att konstatera utifrån de fem framtagna kategorierna att det förekommer en stor bredd vid användandet av fysisk beröring i en skolkontext. Den har ur ett historiskt perspektiv fyllt ett flertal funktioner som avser både fysiskt och psykisk välmående. Det är även intressant att se hur förhållningssättet av den fysiska beröringen skiftar vid några av kategorierna ur ett historiskt perspektiv. Här blir det tydligt hur de rådande diskurser samt normer får utrymme att träda fram i materialet. En aspekt är hur fysisk beröring i syfte att behandla benämndes nästan enbart under de första årtiondena av 1900-talet för att sedan försvinna bort. Här lyfts rollen som gymnastikdirektör fram likt en sjukgymnast med hjälp av fysisk beröring som exempelvis palpation och massage för att behandla elever och andra patienters åkommor. Detta tycks ha utgjort en självklar del av gymnastikdirektörens arbete där anatomiska kunskaper tillämpades i syfte att behandla. Senare mot mitten av 1900-talet så framträder en diskurs i materialet om att bemöta sina elever på ett kamratligt och personligt sätt. Vidare går det att se hur denna diskurs utvecklas från att ha en kamratlig relation till sina elever under mitten av 1900-talet till att sträva efter en mer omsorgsfull och stödjande relation till eleverna under andra halvan av 1900-talet. Möjligtvis kan dessa skiftningar i synen på lärarnas förhållningssätt mot sina elever förklaras utifrån Foucaults språkbruk om diskurser i samhället. Dessa diskurser inom skolan blir således styrda av de rådande normerna i samhället. Genom att samhället hela tiden utvecklas och moderniseras så tar dessa diskurser och normer olika utformning. Det är därför det går att se hur diskurser och normer i materialet tar form och avtar ur ett historiskt perspektiv vilket även kan förklara den fysiska beröringens olika användningsområden i denna tillbakablick om fenomenet.

6. Diskussion

Inledningsvis till denna diskussion kommer studiens tillvägagångssätt att diskuteras och problematiseras genom att väga för- och nackdelar med olika metoder. Jag kommer även sätta min metod i relation till den tidigare forskningens metoder för att jämföra dessa med varandra. Vidare kommer det föras en resultatdiskussion där det framkomna resultatet diskuteras och relateras till den tidigare forskningens resultat. Avslutningsvis kommer studiens kunskapsbidrag, förslag på vidare forskning samt slutsatser att behandlas.

6.1 Metoddiskussion

Beroende på vilket angreppssätt samt val av metod som en forskare väljer att tillämpa till sin studie så kan det få konsekvenser på det slutliga resultatet. Sett till denna studie som har sin utgångspunkt i en textanalytisk ansats vars tolkningar är inspirerad av Foucaults teorier så har det fungerat bra. Med detta angreppssätt samt metod så har jag som forskare fått möjlighet att bemöta mitt empiriska material med en relativt stor öppenhet vilket har medfört ett större underlag för min analys. Detta har i sin tur genererat en större översikt av materialet som har gett upphov till fler nyanserade tolkningar av dåtidens situation för idrottslärare.

Användandet av Foucaults synsätt och teorier har bidragit till att uppmärksamma särskilda delar i materialet som annars hade varit svåra att se. Att ha möjlighet att utgå från hans perspektiv så skapas en förståelse om varför vissa saker uppenbaras och tar form i tidskriften. Synen på ett objekt eller fenomen blir styrande utifrån de rådande diskurserna från den tidens samhälle. På så sätt hjälper Foucaults tankar och reflektioner mig att förstå mitt eget material genom att bidra med förklaringar av det framkomna resultatet. Fördelen med kvalitativa textanalyser till denna studie är det faktum att man kan gå långt tillbaka i tiden för att få ta del av dåtidens tankar och värderingar i form av olika textdokument vilket utgör en väsentlig del för denna studies syfte. Jag har således haft möjligheten att studera en tid som annars hade varit svår att studera då delar av undersökningen sträcker sig över 100 år tillbaka i tiden. Nackdelen att tillämpa denna typ av angreppssätt samt metod är att den tenderar att bli en aning översiktlig. Det är svårt att få något större djup i tolkningen av exempelvis ett stycke i en artikel. Jag som forskare har ingen möjlighet att ställa uppföljningsfrågor till materialet vilket gör att man lämnas åt sina tolkningar.

Ett alternativ sätt hade varit att använda sig av personliga intervjuer med idrottslärare som har varit aktiva som idrottslärare i exempelvis minst 20 år. På så sätt hade det gått att få en

djupare och större förståelse om problematiken kring fysisk beröring ur ett historiskt perspektiv. Intervjuer ger forskaren möjlighet att kunna ställa specifika frågor till sitt subjekt för att få detaljerade svar. Dock så blir detta historiska perspektiv mycket kortare i jämförelse med att använda sig av en tidskrift som i detta fall kan gå ända tillbaka till år 1874 om så hade önskats. Även urvalet hade möjligtvis varit mer problematiskt att få fram då andelen tillgängliga idrottslärare som har jobbat i minst 20 år troligtvis är relativt liten. Därför var den föreliggande metoden med kvalitativa textanalyser att föredra i mitt fall då det empiriska materialet redan fanns att tillgå. På så sätt kunde mer tid läggas på själva analysprocessen.

Att jämföra denna studies angreppssätt samt val av metod i förhållande till den tidigare forskningens sådana är svårt. Detta är på grund av att denna studie skiljer sig markant från den tidigare forskningen inom området. En stor del av den föreliggande forskningen om fysisk beröring bygger på intervjuer för att fånga upp den aktuella essensen i problematiken. Här tycks det ligga störst fokus på att kunna säga något om fenomenets konsekvenser i dess nuvarande form. Detta blir således en kontrast till mitt angreppssätt där fokus har varit att undersöka fenomenet kring fysisk beröring ur ett historiskt perspektiv. Här utgår jag från dåtidens tankar, värderingar och förhållningssätt för att se till deras användning av fenomenet snarare än att befinna mig i nuet och ta del av den aktiva processen som pågår för fullt i dagens samhälle. Men jag tror dock att det är nödvändigt att det förekommer forskning av båda delarna som både behandlar dåtid och nutid för att kunna fylla i de kunskapsluckor som existerar. Det går inte att bortse från att dagens problematik kring fysisk beröring inom skolan troligtvis har flera historiska aspekter till grund varav att undersöka en idrottslärartidsskrift är ett sätt att kunna tillföra ny kunskap i ämnet.

6.2 Resultatdiskussion

Sett till de resultat som har framkommit i denna studie så går det att dra flera intressanta paralleller till den tidigare forskningen. Att kunna ta del av människors tankar, värderingar och förhållningssätt av ett visst fenomen från en annan tid är vad som gör denna studie intressant. Analyserandet av idrottslärartidsskriften har medfört en större insikt för när och hur dåtidens idrottslärare tillämpade fysisk beröring i sin yrkespraktik. Även om inte själva talet om fysisk beröring har uppmärksammats i dess rena form så har det ändå gått genom tolkningar av innehållet att förstå till en viss del vad för förhållningssätt de hade till fysisk

beröring. Alla av de fem kategorierna från studiens resultat går att återkoppla till dagens problematik på ett eller annat sätt.

Något som är intressant att se är hur väl mina funna kategorier av det historiska materialet överensstämmer med flera aspekter av den tidigare forskningen. Detta gäller framförallt med de tre kategorier som Öhman och Quennerstedt presenterar i sin forskning. Deras tre kategorier gällande behovet av fysisk beröring har erhållits genom att intervjua idrottslärare kring det berörda ämnet. Även om mina kategorier är baserade på ett litet annorlunda sätt då jag utifrån tolkningar av en tidskrift fått formulera kategorierna så går det ändå att finna stora liknelser i hur den fysiska beröringen tillämpades ur ett historiskt perspektiv jämfört med nu. För att kort sammanfatta Öhmans och Quennerstedts tre kategorier så går det att använda följande ord: ämnesinnehåll, inlärningsklimat samt mänskligt behov.

Sett till den första kategorin gällande ämnesinnehåll där den fysiska beröringen sågs som en nödvändighet för att instruera och hjälpa så går det särskilt att återkoppla till den kategori i mitt resultat som behandlar säkerhet. Här framgår det tydligt hur den fysiska beröringen användes flitigt vid agerandet som mottagare. Med tanke på hur gymnastikens popularitet har sett ut under 1900-talets Sverige, så är detta kanske inte särskilt oväntat. Vidare framgick det att fysisk beröring tillämpades vid det praktiska utförandet vid inläringen av att kunna hantera olika nödsituationer. Detta går också att koppla till Öhmans och Quennerstedts första kategori gällande ämnesinnehåll där fysisk beröring användes för att illustrera olika moment på ett icke-verbalt sätt.

Sett till de två återstående kategorierna av Öhmans och Quennerstedts forskning gällande inlärningsklimat samt mänskligt behov så passar dessa väl in i kategori två respektive tre från mitt resultat där fysisk beröring användes i syfte att skapa relationer samt för att visa stöd och omsorg. Gällande inlärningsklimatet belyser Öhman och Quennerstedt värdet i att kunna ha en varm relation till sina elever. Detta är ett återkommande inslag i tidskriften, framförallt mot mitten av 1900-talet då ett flertal artiklar belyste värdet med att vara vän med sina elever eller att sträva efter en kamratlig relation i syfte att skapa en bra och trivsamt miljö. Här verkar det som en annan jargong börjar framträda bland lärarna då det går mot en mer lättsam syn kring sin lärarroll som inte enbart handlar om att hävda sin makt över eleverna. Av artiklarnas innehåll så utgör den fysiska beröringen här ett verktyg för läraren att skapa denna typ av personliga relation till sina elever. Ur ett samhällsperspektiv så känns det som eftersträvandet av en närmare relation till sina elever mot mitten av 1900-talet är en följd av samhällets utveckling samt modernisering. Ta bara exempelvis debatten om agans avveckling i skolan

under 1950-talet då fysisk beröring användes för att bruka våld mot eleverna. Debatten visar här hur skolan börjar utveckla sitt tänkande och söker efter alternativa vägar att använda sig av för att skapa ett bra inlärningsklimat som grundas i en mer jämlik tanke där tolerans och respekt går åt båda hållen.

Följer man samhällets utveckling i enighet efter artiklarnas innehåll så leder detta in till vad som påminner om Öhmans och Quennerstedts tredje och sista kategori som behandlar aspekten om fysisk beröring som ett mänskligt behov i form av stöd och omtanke. Här är det framför allt min tredje kategori som behandlar fysisk beröring i syfte att visa omsorg som detta går att se tydligast. Av resultatet framgår det att det är främst under andra halvan av 1900-talet som denna kategori framträder. Här tycks det fortfarande vara viktigt att värna om en elev-lärorelation men att fokus ligger nu mer på att finnas där för eleverna genom att vara en vuxen person utanför hemmet som kan erbjuda eleverna stöd och omtanke. I de två artiklarna som lyftes fram i resultatet så belyses hur läraren ska arbeta likt en kurator eller en terapeut i sitt sätt att vara mot sin elever. Just detta tänk tycks fortfarande vara aktuellt idag bland Sveriges idrottslärare. I Öhmans och Quennerstedts forskning så relaterade idrottslärarna fysisk beröring med att visa sympati och stöd. Lärarna såg detta som ett humant ansvar i deras arbetsuppgifter med att kunna visa omtanke och uppmuntran till sina elever för att värna om deras välmående. Visserligen tycks denna inställning vara vanligare i Sverige än i andra länder där det råder en mycket striktare ”no-touch” kultur. Jag tror dock att det är dit Sverige är på väg om denna problematik får fortsätta så som den har gjort vilket kommer medföra att lärarna kommer framtas möjligheten att ge eleverna det stöd och omtanke som ibland är nödvändigt.

En intressant aspekt är att kategori ett från mitt resultat som belyste fysisk beröring i syfte att behandla inte framkommer på något sätt i den tidigare forskningen. Detta tycks vara ett perspektiv av fysisk beröring som inte har uppmärksammats. Artiklarna inom denna kategori var främst från början av 1900-talet. Kanske ligger det en viss förklaring i att sjukgymnast och gymnastiklärare var i princip samma yrke på den tiden vilket kan ha gjort att behandlingsperspektivet uppmärksammades på ett helt annat sätt än vad det görs idag. Trots detta så finner jag ingen direkt anledning till varför det inte skulle vara aktuellt för dagens idrottslärare att kunna tillämpa fysisk beröring för att behandla sina elevers åkommor om så behovet finns och tillfälle ges. Genom att kunna dra dessa paralleller med bland annat Öhmans och Quennerstedts forskning så går det att påvisa hur den fysiska beröringen ur ett historiskt perspektiv har använts på ett sätt som det än idag finns behov för.

Kategori fem i mitt resultat är den kategori som skiljer sig en del från de övriga kategorierna. Den utgår från lärarnas perspektiv gällande deras ansvar i en lärandekontext. Även om inte tillämpandet av fysisk beröring blir särskilt tydligt i denna kategori så går det dock att relatera till själva synen på läraren, hur de ska agera och interagera med sin omgivning. Det gick helt enkelt inte bortse från denna kategori då det fanns flera likheter med den tidigare forskningen. Det jag främst tänker på då är hur den tidigare forskningen och kanske särskilt på Jones forskning där hon beskriver hur de rådande policys och riktlinjer efterfrågar en självövervakning över lärarnas eget agerande. De lärare som utövar en god praktik är de som ständigt övervakar sitt eget beteende i relation till andra. Intressant nog tycks spår av detta kunna återfinnas i tidskriften där några artiklar belyste hur lärarna skulle ”ge akt” på sig själva och även bedriva en undervisning som inför omgivningen var ”godtagbar”. Här går det att se likheter med det självövervakningstänk som tas upp Jones i sin forskning. Möjligen kan detta tänk i samband med fysisk beröring redan ha funnits bland lärare en lång tid innan införandet av de nuvarande policys och riktlinjer. Vidare i denna kategori lades det fokus på lärarens självmedvetenhet och självreflektion som också går att relatera till självövervakningen. Men i denna artikel användes detta som ett positivt argument för att läraren skulle kunna genom god självmedvetenhet och reflektion bedriva sin undervisning på bästa sätt utan att behöva ta hänsyn till olika normerande förhållningssätt. Här ser vi hur självmedvetenhet och reflektion i frågan med eller utan förhållningsregler i skolan kan representera något som begränsar men också något som öppnar upp lärarens möjligheter till att bedriva en god undervisning beroende på lärarens förutsättningar. I grunden måste vi utgå från att alla lärare är har goda avsikter med sitt yrke om att vilja sina elevers bästa. Med lärarens yrkeskompetens bör det vara tillräckligt att de kan med hjälp av sin självmedvetenhet och reflektion bedöma den fysiska beröringens lämplighet i den specifika situationen utan att behöva ta hänsyn till några policys eller riktlinjer som begränsar lärarens praktiska möjligheter.

Vidare i denna resultatdiskussion vill jag framhäva ett citat av Frederick W. Frey som användes vid Piper, Powel och Smiths vetenskapliga artikel, citatet lyder följande: “Why let things be difficult when, with just a little more effort, we can make them seem impossible?”⁷⁰ Freys tankegång avspeglar dagens samhälle väl i mitt tycke. Känslan som finns är att samhället många gånger gör saker svårare än vad de egentligen är och behöver vara. Sett till den fysiska beröringen mellan barn och vuxna i en undervisningskontext så går det att förstå en viss oro i samhället för övergrepp av barn. Men att införa policys och riktlinjer som i

⁷⁰ Frey, Frederick W. (1971) *Comment: On Issues and Non-Issues in the Study of Power*, s 1095

princip tar bort vuxnas möjlighet att tillämpa fysisk beröring i undervisningskontexter är för mig ingen lösning på problemet, snarare att det skapar en ökad problematisering som stora delar av den tidigare forskningen belyser där varken elever eller lärare kan känna sig helt trygga. Att vara lärare och kunna bedriva en bra undervisning är redan svårt nog som det är, att tillämpa förbud mot fysisk beröring kommer definitivt inte gynna varken elevernas eller lärarnas praktik. Det går också att relatera problematiken till Foucaults ord när han uttrycker: “My point is not that everything is bad, but everything is dangerous, which is not exactly the same as bad.”⁷¹ Detta tror jag är vad det i grund och botten handlar om. I likhet med Becks teori om ett risksamhälle så tenderar vi att se allt som är riskfyllt som något dåligt. Foucault belyser det faktum att det förekommer en viss grad av risk i nästan allt som görs men att risken i sig inte nödvändigtvis behöver betyda att det är något som är dåligt. Allt behöver inte vara svart eller vitt. Ibland krävs det risker som är i sammanhanget väldigt små för att kunna få möjlighet till att utvecklas. Ser man enbart till den fysiska beröringens negativa sidor så utesluts alla de positiva som här kan främja ett barns utveckling ur flera olika perspektiv.

Till en början av denna uppsats hade jag en viss förhoppning av att möjligtvis kunna finna särskilda aspekter ur ett historiskt perspektiv om fysisk beröring som hade kunnat ge svar på varför problematiken ser ut som den gör idag. Ganska snart kom jag till insikt att problemet är mycket mer komplext än att analysera en idrottslärtidskrift och förvänta sig erhålla alla svar efter det. Denna studie utgör endast en liten del av det stora svaret där det fortfarande behövs ett flertal delar till för att kunna urskilja en rättvis bild på hela problematiken. Jag instämmer med Piper och Smith om att det är av stor betydelse att det hela tiden bedrivs fortsatt forskning inom området oavsett studiens ingång för att på så sätt erhålla ny och förbättrad kunskap och förståelse över problematikens komplexa karaktär. Det är först då man kan få fram policys och riktlinjer inom skolan och i andra idrottsammanslagningar som främjar barn och unga människors utveckling på bästa sätt.

6.3 Studiens kunskapsbidrag

Genomförandet av denna studie har gett mig oerhört mycket kunskap om den komplexa problematik som råder i samband med fysisk beröring mellan vuxna och barn. För mig som blivande idrottslärare är det viktigt att ha med sig denna kunskap så att jag själv kan förhålla mig till problematiken och ta ställning för vad som jag anser är det bästa för min framtida

⁷¹ Foucault, Michael (1983) *Michael Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, s. 231

undervisning. Därför tror jag att det är av stor vikt att blivande samt aktiva idrottslärare blir medvetna över den fysiska beröringens tillgångar och betydelse för barn och unga människor. Att acceptera ett införande av nya policys och riktlinjer som saknar vetenskaplig grund vars syfte är att motverka fysisk beröring i en undervisningskontext kan komma att få allvarliga konsekvenser av elevers välmående samt utveckling. Denna studies kunskapsbidrag blir således att kunna visa på ämnets tradition och historia genom att belysa hur och i vilka situationer tillämpningen av fysisk beröring har förekommit i undervisningskontext. Detta för att ge stöd och kunna legitimera användningen av fysisk beröring i idrottsämnet. Med resultatet av analysen så råder det inga tvivel om att fysisk beröring har använts ur ett historiskt perspektiv på flera olika sätt för att främst värna om elevernas välmående. Den rådande debatten i samhället riskerar dock att förändra idrottsämnets identitet där den fysiska beröringen mellan lärare och elev har varit ett givet inslag i undervisningssituationer.

Eftersom detta är ett relativt nytt forskningsområde så finns det fortfarande många kunskapsluckor att forska vidare på. Därför är egentligen all vidare forskning av värde. Men för att specifikt nämna två ingångar som jag anser att forskningen bör fokusera mera på så handlar det om att undersöka djupare om problematiken ur elevernas perspektiv. Majoriteten av den befintliga forskningen som finns utgår från nästan uteslutande från de vuxnas perspektiv om fysisk beröring. Att istället se ur ett elevperspektiv tror jag hade kunnat inbringa en bredare kunskap inom ämnet då forskningen fokuserar på den målgrupp som främst blir drabbade av ett förbud mot fysisk beröring. Ett annat alternativ till fortsatt forskning är att likt denna studie ta reda mer om den fysiska beröringen ur det historiska perspektivet för att försöka finna orsak och verkan till dagens situation. Att det görs liknande studier som denna men på andra typer av material. Detta kräver ett ganska omfattande analysarbete så därför är det viktigt som forskare att ta sig tid till ett sådant projekt. Kanske kan studerandet av samhällets utvecklande av normer och diskurser ge svar på frågan hur fysisk beröring har kommit att bli till det som den är idag.

6.4 Slutsats

Denna studie syftade till att undersöka hur den historiska aspekten har sett ut gällande fenomenet fysisk beröring. Genom analyserandet av en idrottslärartidskrift var målet med studien att se hur talet om fysisk beröring/interaktion har sett ut i tidskriften. Vidare syftade studien till att undersöka på vilket sätt och i vilka situationer som fysisk beröring/interaktion

tillämpades. Som slutsats så går det att konstatera att själva talet om fysisk beröring som ett eget begrepp tycks inte förekomma i tidskriften. Därmed tycks det inte ha funnits någon större problematik ur ett historiskt perspektiv kring själva tillämpandet av fysisk beröring mellan vuxna och barn. Däremot förekom det diskussioner som kunde relateras till den tidigare forskningen angående lärarens ansvar över sitt agerande i samband med undervisning. På så sätt går det att dra paralleller till dagens situation gällande förhållningssätt mot fysisk beröring.

För att besvara studiens andra syfte så gick det att urskilja hur och i vilka situationer fysisk beröring har tillämpats i tidskriften genom skapandet av fem kategorier. Dessa var följande:

- Fysisk beröring i syfte att behandla
- Fysisk beröring i syfte att skapa relationer
- Fysisk beröring i syfte att visa omsorg
- Fysisk beröring i samband med säkerhet
- Lärarens ansvar i relation till fysisk beröring

Med dessa kategorier så går det att se hur och i vilket syfte den fysiska beröringen har haft för användning ur ett historiskt perspektiv. Övergripande så går det att säga att den fysiska beröringen har använts ur flera olika perspektiv men att det i varje perspektiv syftar till att främja elevernas välmående och utveckling. Den används både för att hjälpa elever fysiskt men också psykiskt. Med denna historiska tillbakablick på fenomenet fysisk beröring så går det att finna stöd vid användandet av fysisk beröring då det historiskt sätt tycks ha utgjort en stark tradition av idrottsämnets identitet.

Litteraturförteckning

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2014) *Textens Mening och Makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Studentlitteratur AB. Lund.

Björstadius, Urban ”Idrottslärare har blivit rädda för kroppskontakt med eleverna” SR Sveriges radio, 31.08 2015, Elektronisk källa:
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=406&artikel=6243465>

Brackenridge, Celia H. (2001) *Spoilsports – understanding and preventing sexual exploitation in sport*, Ruthledge: London and New York.

Bryman, Alan (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber AB. Stockholm.

Fletcher, Simon (2013) *Touching practice and physical education: deconstruction of a contemporary moral panic*, *Sport, Education and Society*, Vol 18:5, s. 694-709.

Foucault, Michael (1983) *On the Genealogy of Ethics: An Overview of Work in Progress*, i L. Dreyfus, Hubert & Rabinow, Paul: *Michael Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Chicago: University of Chicago Press, 1983.

Frey, F.W. (1971) ‘*Comment: On Issues and Non-issues in the Study of Power*’, *American Political Science Review* 65: 1081–101.

Hansen, Jacqueline (2007) *The truth about teaching and touching*, *Childhood Education*, Vol 83:3, s. 158-162.

Hsieh, Hsiu-Fang, Shannon E. Sarah (2005) *Three Approaches to Qualitative Content Analysis*, *Qualitative Health Research*, Vol. 15:9, s. 1277-1288.

Jones, Alison (2004) *Social Anxiety, Sex, Surveillance, and the 'Safe' Teacher*, *British Journal of Sociology of Education*, Vol 25:1, s. 53-66.

Krippendorff, Klaus (2013) *Content Analysis – An Introduction to Its Methodology*. SAGE publications, Inc.

McWilliam, Erica, Jones, Alison (2005) *An unprotected species, On teachers as risky subject*, *British Educational Research Journal*, Vol 31:1, s. 109-120.

Piper, Heather, Power, John & Smith, Hannah (2005) *Parents, Professionals and Paranoia*, *Journal of Social Work*, Vol 6:2, s. 151-167.

Piper, Heather & Smith, Hannah (2003) *'Touch' in Educational and Child Care Setting: dilemmas and responses*. British Educational Research Journal, 29, 879–894.

Skolverket (2011), *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Skolverket.

Taylor, George William, Piper, Heather & Garratt, Dean (2014) *Sports coaches as 'dangerous individuals' – practice as governmentality*. Sport, Education and Society, s. 1-17.

Vetenskapsrådet (2003) *Forskningsetiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*

Widén, Per (2015) ”Kvalitativa textanalyser” I Anders Fejes och Robert Thornbergs *Handbok i kvalitativ analys*. Liber AB. Stockholm.

Öhman, Marie & Quennerstedt, Ann (2015) *Questioning the no-touch discourse in physical education from a children's rights perspective*, Sport, Education and Society, s. 1-16.

Öhman, Marie (2015) *Rädsla för beröring I* (red): Centrum för Idrottsforskning ”Svensk Idrottsforskning”, s. 28-31.

Källförteckning

Annerstedt, Claes (1990) ”Ämnet idrott i åk 8 undersökt” i *Tidskrift i Gymnastik och Idrott*. Svenska gymnastikläraresällskapet.

Arvedson, J. (1921) ”Några riktlinjer för gymnastens undersökning av patienten särskilt vid ben- och led- åkommor” i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.

Brandt, C. (1930) ”Ett fall av fysisk och mental efterblivenhet behandlad med gymnastik” i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.

Funke, Jürgen (1990) ”Idrottsläraren som förebild” i *Tidskrift i Gymnastik och Idrott*. Svenska gymnastikläraresällskapet.

Jacobsson, Ernst (1910) ”Fall af psykisk depression behandlat med gymnastik” i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.

Karlsson, Hans (1950) ”Några psykologiska synpunkter på gymnastiken” i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.

- Kristiansson, Bo (1960) "Metodik i mattövningar" i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.
- Taskinen, K. (1910) "Antoni i digestionsapparaten, dess orsaker, symtom och behandling" i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.
- Ljungwaldh, Karin (1950) "Resumé av Disciplinutredningens betänkande" i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.
- Montan, Sven (1930) "Försök med gymnastik för psykisk sjuka" i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.
- Malmgren, Gösta (1920) "Lek och idrott i kommunala mellanskolor" i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.
- Nordlund, Anders (1970) "Lekens berättigande" i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.
- Okänd (1960) "Utkik på tidskriftsfronten" i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.
- Stenberg, Dorrit (1980) "Mototerapi i teori och praktik" i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.
- Uhlin, M. (1940) "Simning och simutbildning" i *Tidskrift i Gymnastik*. Svenska gymnastikläraresällskapet.